

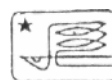
KUNIGAS

ALFONSAS LIPNIŪNAS

Išleido švėkšniškių draugija
Spaudė Draugo spaustuvė
1985 m.

KUNIGAS
ALFONSAS LIPNIŪNAS

2-asis (fotografuotinis) leidimas

Vilnius "Mintis" 1989

MBBK 29
Ku-194

Parengė "Minties" leidykla Išleido
"Vilniaus" susivienijimas

Ku=194

Kunigas Alfonsas Lipniūnas: Atsiminimų
rinkinys / Red. S. Vanagaitė-Petersonienė. -
Fotografuoti. leid. - V.: Mintis, 1989. - 115, 4 p.:
ilustr.

Orig. leid. duomenys: Išleido Švėkšniškių draugija (JAV), Spaudė "Draugo" sp., 1985 m.

Atsiminimai apie kunigą A. Lipniūną (1905-1945) - asmenybę, kurios ryškiausias bruožas - pasišventimas ir darbas be atvangos. Jo pamokslai, pašnekesiai, asmeniniai kontaktai turėjo didelės įtakos Lietuvos katalikų jaunimo sąjungai Gynė lietuvių lenkų ir vokiečių okupacijų metais Vilniuje, kur buvo šv. Jono ir Aušros Vartų bažnyčios pamokslininkas. Vokiečių okupacijos metais organizavo šelpimą, atgaivino slaptą katalikų moksleivių ir studentų veiklą. 1943 m. vokiečių areštuotas ir su vilniečių inteligentų grupe išvežtas į Štuthofio koncentracijos stovyklą.

MBBK 29

0403000000-
K M 351(08)-39

ISBN 5-417-02860-6

C Švėkšniškių draugija
Spaudė "Draugo" spaustuvė, 1985

C "Minties" leidykla,
1989

Kunigas Alfonsas Lipniūnas

Redagavo Stasė

Vanagaitė-Petersonienė

*Žmogus,
nešęs žmogui ir tautai
prisikėlimo viltį*

Kunigas Alfonsas Lipniūnas

Įvadinis žodis

Šįmet 40 metų nuo kun. Alfonso Lipniūno mirties. Jei būtų gyvenęs, šįmet švęstume jo 80 metų sukaktį.

Kunigas Stasys Yla, miręs prieš dvejus metus, rinko medžiagą kun. A. Lipniūno monografijai. Susitikdami vis apie tai pakalbėdavom. 1983 m. kovo mėn. kun. S. Yla, atvažiavęs į Čikagą, man kalbėjo:

— Nieko nebesakyk, nieko. Baigsiu Čiurlionį ir rintai sėsiu prie Alfoso monografijos. Melskis, kad atsirastų kun. Lipniūno marškiniai. Iki šiol išsaugojau, dabar neberandu, juk jei bus paskelbtas šventuoju, būtų relikvija.

Prižadėjau melstis, kad Dievas duotų kun. Ylai stiprybės pabaigti pradėtus darbus ir kad kun. Lipniūno marškiniai atsirastų. Deja, po savaitės po šio pokalbio Dievulis kun. Ylą pasišaukė pas save, marškinių likimo — nežinau.

Kun. S. Ylos ruošiamoj kun. Lipniūno monografijoj būtų buvę ir mano atsiminimai, kurie buvo atspausdinti „Draugo“ kultūriniame priede 1955 metais, bal. 8 d., kun. Lipniūno 10 metų

mirties sukaktį minint.

Šįmet, minint 40 metų mirties sukaktį, prie šių savo atsiminimų prijungiau ir tuos, kuriuos kun. A. Lipniūno gerbėjai atsiuntė. Į šį leidinį įdėjau ištikimiausio kun. Alf. Lipniūno draugo kun. Stasio Ylos atsiminimus iš jo knygos „Žmonės ir žvėrys“.

Šis leidinys niekuomet neatstos monografijos. Kas nors turės užbaigti kun. Ylos darbą. Gal šis leidinys duos papildomos medžiagos monografijos autoriui.

Dėkoju poetui Kaziui Bradūnui, literatei Kazytei Bradūnienei, poetei Elenai Tumienei, inž. Pilypui Naručiu, Antanui Miseliui, dr. Rimvydui Sidriui ir prof. J. Kakariekai už bendradarbiavimą. Ačiū dr. V. Sruogienei už informacijas, Jonui Kupriui už meninį apipavidalinimą ir Linai Miečienei, padėjusiai taisyti korektūras.

Ačiū kun. dr. J. Gutauskui už įvadies eilutes, Broniui Kvikliui ir Petruui Aleksai už fotografijas.

Ačiū Švėkšniškių draugijai, kuri, minėdama savo veiklos 60 metų sukaktį, šį leidinį išleido. Ypatinga padėka švėkšniškių draugijos pirmininkei istorikei Alicijai Rūgytei.

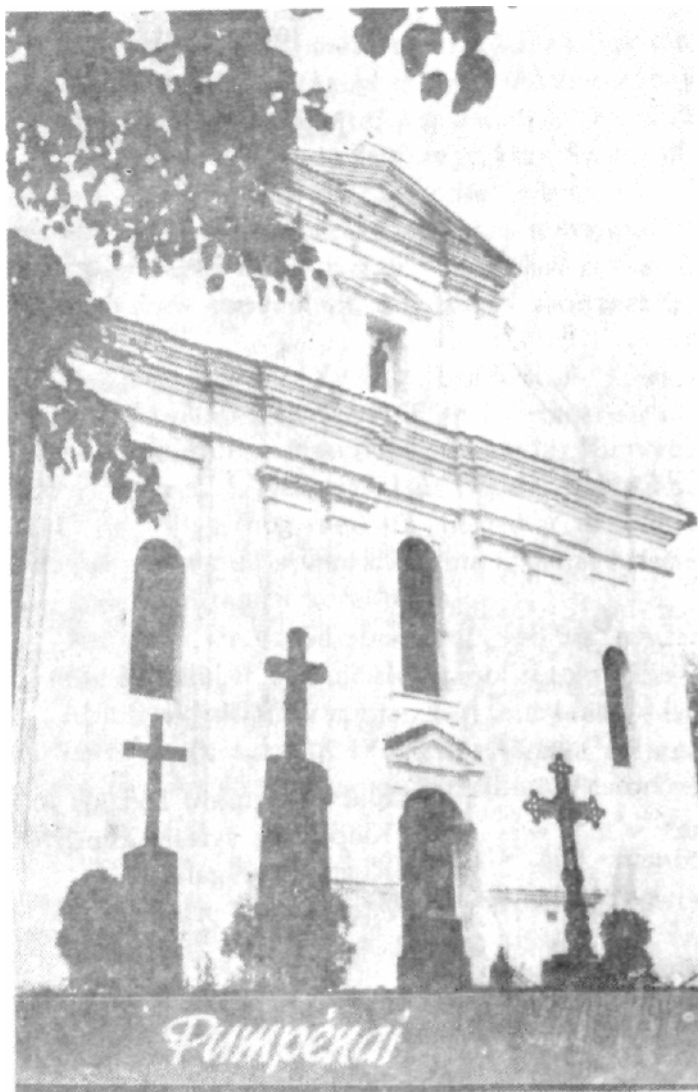
Tegul šis leidinys būna gėlė ant švento kunigo Alfonso Lipniūno kapo Jo keturiasdešimtosioms mirties metinėms.

Stasė Petersonienė

Jonas Gutauskas

Neišreiškiamasis

Kur rasti tokių žodžių,
Kaip žaibę šviesia mintį,
Kurie Tave galėtų
Atskleisti ir priminti?

Pumpėnų bažnyčia kun. Alfonso Lipniūno tėviškėje.

Kun. Alfonso Lipniūno biografinės žinios

Lipniūnas (Lipnickas) Alfonsas (1905.III.12 Talkonių k., Pumpėnų vls., Panevėžio aps. — 1945.III.28 Lenkijoje) kunigas visuomenininkas. Mokėsi Pumpėnų pradžios mokykloje, baigė Panevėžio gimnaziją 1925 m., Kauno kunigų seminariją, bei Vytauto Didžiojo Universiteto teologijos-filosofijos fakultetą 1930; vėliau tame pačiame fakultete gavo teol. licenciato laipsnį. Sociologijos mokslus studijavo Prancūzijoje — Lilio univ. 1935—37 ir Paryžiaus katalikų institute 1937—39. Kunigu išventintas 1930, tuoj pat buvo paskirtas Panevėžio katedros vikaru ir vyskupijos jaunimo direktoriumi; šias pareigas ėjo ligi 1935. Po studijų Prancūzijoje 1939.IV paskirtas lektoriumi į Panevėžio pedagoginį institutą, o šiam 1939 persikėlus į Vilnių, tas pačias pareigas ėjo ten. Nuo 1942 dar dėstė sociologiją ir pastoralinę teologiją Vilniaus kunigų seminarijoje, šalia to, ėjo Vilniaus univ. kapeliono pareigas.

Visuomeninę veiklą L. pradėjo bodamas klierikas. Seminarijoje vadovavo klierikų abstinentų draugijai. Atostogų metu keliaudavo per kaimus, skaitydamas paskaitas kaimo jaunimui — pavasarininkams. 1930 paskirtas Panevėžio vyskupijos jaunimo direktorium, juo tapo ne tik šiai vyskupijai, bet faktiškai kone visai Lietuvai. Beveik nebuvo sekmadienio, kurį jis nebūtų išvažiavęs kur nors

Pumpėnų bažnyčios interjeras.

dalyvauti kongresėlyje, šventėj ir pn. Jo pamokslai, paskaitos, pašnekesiai, asmeniniai kontaktai turėjo didelės įtakos to meto katalikų jaunimo sąjūdžiams (ateitininkams, pavasarininkams, angelaičiams). Kaip tik tuo metu uždraudus moksleiviams ateitininkams viešai mokyklose veikti, L. padėjo jiems susiorganizuoti tolimesnei veiklai pagrindy. Vykstant tuometinio režimo konfliktui

Pumpėnų bažnyčios Didžiojo altoriaus detalė. „Kristus su apaštalais“.

su Lietuvos vyskupais dėl katalikiškosios akcijos, Lipniūnas drąsiai ir viešai gynė katalikiškuosius principus, nepaisydamas protokolų, tardymų, baudų. Vėliau tuo pačiu principingumu jis gynė lietuvių abiejų okupacijų metais Vilniuje, kur jis buvo šv. Jono bažnyčios ir Aušros Vartų pamokslininkas. Į jo pamokslus lietuviai rinkdavosi iš viso Vilniaus, dažnai net tie, kurie pačiai

katalikybei buvo indiferentiški, šalia to, Lipniūnas Vilniuje organizavo šalpa (1941 įsteigė Laisvės Fondą) ir atgaivino slaptą katalikų moksleivių ir studentų veiklą. 1943.III.17 vokiečių areštuotas su vilniečių inteligentų grupe ir išvežtas į Stutthofo koncentracijos stovyklą. Evakuacijos metu susirgęs dėmėtąja šiltine ir plaučių uždegimu, mirė ir buvo palaidotas Pucko kapinėse Lenkijoje.

Lipniūnas buvo reta socialinė asmenybė, kuri vaiko sielos tyrumą siejo su kovos vyro drąsa, mažą ūgį su dvasios didybe, Žmogišką švelnumą bei jautrumą su besąlyginiu principingumu. Ryškiausias jo bruožas — kitiems pasišventimas ir darbas be atvangos. Domėjosi įvairiomis gyvenimo sritimis, tačiau savo patirtį daugiausia panaudojo asmeninei-žodinei ir organizacinei veiklai.

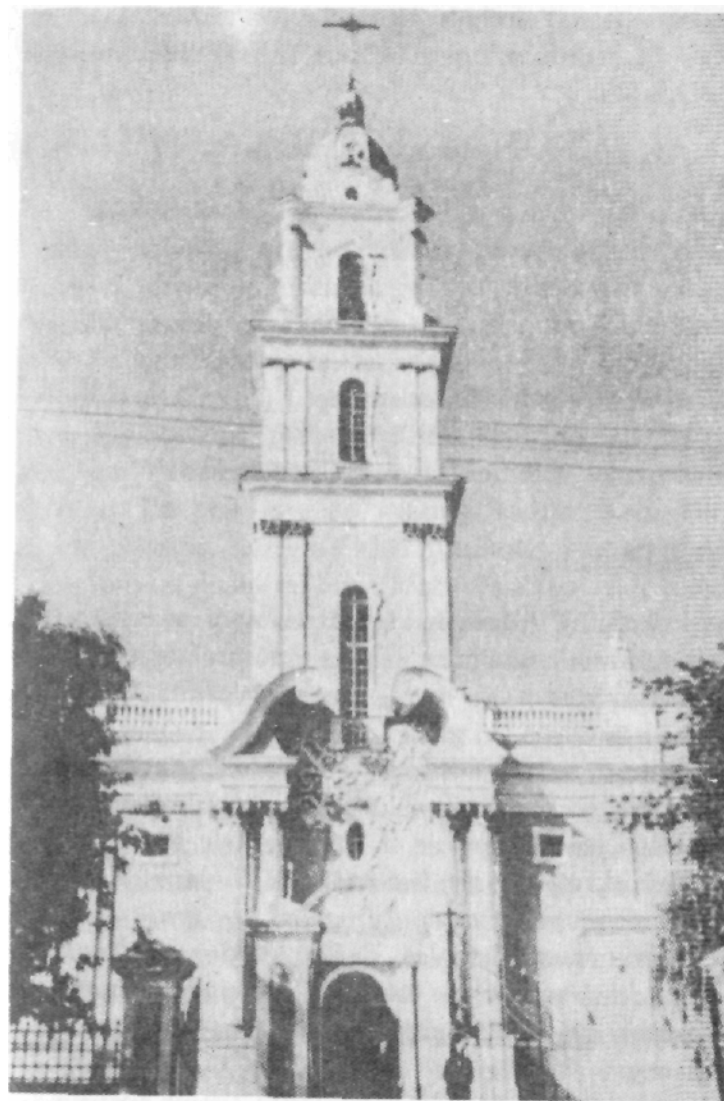
Raštu mažiau reikėsi ir ne tiek ryškiai, Be poros vertimų (A. Huonder, *Baltoji rožė* 1935, B. Arens, *Paskutinioji pergalė*, 1936), atskirai išleido kelionės įspūdžių knygą *Penkių valstybių sostinėse* 1933 (tais metais jis dalyvavo Dublino eucharistiniame kongrese ir lankėsi JAV, kur buvo atvežęs pavasarininkų-vyčių vienybės aktą).

Iš periodinės spaudos yra rašęs Ateityje, Pavasaryje, Jaunimo Vade, Ryte, Tiesos Kely, Panevėžio Garse.

St. Yla, Socialinė L. asmenybė (*Žiburiai* 1947. 24 nr.); (") A. L. (Kolumbijos Lietuvis 1955, 16 nr.); J. Kakarieka, Kun. L. Vilniuje (*Auka* 1947. 2 nr.).

St. Y. ir J. G.

Lietuvių Enciklopedija, XV t., psl. 255, 256.

Panevėžio katedra. Joje kun. Alfonsas Lipniūnas buvo vikaru nuo 1930 iki 1935 metų.

Julius Kakarieka

KUN. A. LIPNIŪNAS VILNIUJE

*Nuoširdumas — paprastas, nesąmoningas,
yra pirmasis herojinio žmogaus bruožas.*

Thomas Carlyle

Kun. Alfonsas Lipniūnas buvo neaukšto ūgio ir gležno sudėjimo — neimponuojančios išorės. Tačiau giedra jo veide, nuolat švytinti šypsena ir ramus atviras žvilgsnis bylojo apie jo dvasią. Jis buvo laimingai savyje sujungęs aukštą vakarietišką inteligenciją su paprastu aukštaitišku nuoširdumu. Savo pasirodymu sakykloje ir visuomenėje jis iš pat pradžių atkreipė į save lietuviškojo Vilniaus dėmesį. Jis — „tas simpatingas kunigėlis“ — greit pasidarė visiems savas ir mielas. Tačiau jo talentas pilnai atskleidė ir sužibo tik tada, kai atėjo baisių bandymų dienos, kai kraštą užgulė tamsa, nešanti nerimą ir baimę.

Jis atvyko (1939 m. rudenį) į senąją sostinę — į tautos šventovę — tartum Senojo Testamento pranašas, Dievo siųstas su didžia misija: suspau-

dimo ir nevilties valandoje skelbti tautai dvasinį suraminimą; skelbti žodžiu ir gyvenimu...

Šv. Jono bažnyčia

Ateities istorikai, kurie rašys apie Šv. Jono bažnyčios barokinį stilių, puikius paveikslus ir labai žydrius vitražus, turės būtinai įterpti, kad ši paties Jogailos funduota bažnyčia suvaidino šio karo audroje be galo svarbų tautinį vaidmenį.

Kai atslinko į Lietuvą baisus rytų košmaras ir daugelis blaškėsi, pametę galvas, Šv. Jono skliautuos galingai nuskambėjo kun. Lipniūno pamokslų žodžiai. Tai buvo drąsūs, ryžtingi žodžiai, kelią viltį ir entuziazmą, skatiną dirbti ir aukotis. Nusiminimo apimtomis sieloms tai buvo tartum balzamas. Ir todėl į Šv. Joną ėmė rinktis minios žmonių. Tūkstantinės minios, kurios tirštai užpildė bažnyčią nuo vieno ligi kito galo. Ir taip jos rinkosi per visą bolševikmetį ir trejus vokiečių okupacijos metus — net ir tada, kai pats pamokslininkas jau buvo išvežtas.

Didelė kun. Lipniūno pamokslų jėga glūdėjo ne tiek jo retorinėj figūroj, — jis prabildavo labai paprastu stilium — kiek jo nuoširdume. Kai jis kalbėdavo iš sakyklos, būdavo jaučiama, kad jis kalba iš širdies gelmių. O toji širdis daug jautė ir pergyveno.

Kun. Lipniūnas nebuvo iš tų dvasios vadų, kurie gyvena kontempliacijoje, atitrūkę nuo savo aplinkos ir jos medžiaginių bei dvasinių interesų. Jis buvo akcijos žmogus. Todėl jis turėjo gyvą ir nuolatinį kontaktą su žmonėmis. Jis gerai pažinojo jų reikalus ir puikiai jautė jų gyvenimo pulsą. Išėjęs sakyklon,

Šventojo Jono bažnyčia Vilniuje, kurioje kun. Alf. Lipniūnas sakydavo savo garsiuosius pamokslus.

pradėdavo nuo paprasčiausių kasdienių reiškinių. Ir tik sudaręs jų kompleksą, jis padarydavo išvadas, logiškas ir įtikinančias.

Realybės atskleidimas

Labai dažnai jis atsinešdavo su savim laikraštį, bolševikinį arba nacinį, drauge su Evangelija. Atsinešdavo liūdną ir linksną naujieną. Koks skaudus būdavo kontrastas! Kontrastas tarp šiurkščios kasdienybės ir šventumo, tarp neapykantos ir meilės, tarp ateizmo ir krikščionybės. Kun. Lipniūnas niekad neieškodavo įmantrių apokaliptinių vaizdų, kad sudrebtų klausytojų širdis. Jis juos sujaukdindavo, atskleisdamas liūdną gyvenimo realybę. Bet jis nesustodavo pusiaukelėj ir nepalikdavo klausytojo sielvarte ir desperacijoje. Jis jį vedavo toliau, per kliūtis ir užtvaras, sunkumus ir pavojus, rodydamas vis šviesesnius horizontus, — kol pasiekdavo aukštąjį kalną, nuo kurio Kristus sakė minioms pamokslą: „Palaimintieji!“... Klausytoją jo žodžiai traukė su tokia didele išvidine jėga, kad jis negalėjo ne per žingsnį atsilikti. Jis žengė drauge su pamokslininku ir drauge žavėjosi aukštumom.

Tautos reikalai

Kun. Lipniūnas savo pamoksluos labai daug vietos skyrė bendram tautos reikalui. Su didele drąsa ir pasiaukojimu jis stojo ginti tautos gyvybę, kurią nepaliaujamai naikino rėkianti propaganda ir žiau-

rus teroras. Jis, tartum pasakos nykštukas, ryžosi priešintis baisiam milžinui, kurio vien pasirodymas kėlė siaubą ir paniką. Tai sunki ir nelygi kova. Bet jis mokėjo ją virtuoziškai vesti. Jis mokėjo iš savo triūnos ne tik tautos vargais pasiskusti, bet ir kovos dvasią ugdyti.

Kun. Lipniūnas nebijojo rizikos. Jis kalbėjo — daug ir drąsiai. Tačiau jo negalima lyginti su bravūrą mėgstančiais jaunuoliais, kurie, patriotiškai padeklamavę kokiam nors susirinkime, tučiuojau turėdavo dingti. Dažnai ir pabėgti nespėdavo. Tokia taktika yra labai desperatiška. Kun. Lipniūnas kalbėjo iš šv. Jono sakyklos ištisus trejus metus. Taip ilgai jis galėjo žavėti minias tik dėl to, kad savo mintims sugebėdavo rasti tokią formą, prie kurios saugumo organai sunkiai tegalėdavo prikibti. Jis pavyzdžiui, daug sielodavosi dėl okupanto daromų skriaudų, jis pasakydavo visa, ką kiekvienas savo širdy jautė, bet pareikšti bijojo, tačiau jis išvengdavo paminėti, kas yra tikrieji tų skriaudų kaltininkai. Jis jų nevadindavo tikroju vardu. Jis išliedavo didį savo širdies skausmą, niekur jų tiesiog nepaliesdamas.

Bet dar meistriškiau jis mokėdavo nuvyti juodą pesimizmą, kuris tyko kiekvieną, ištikus didelei nelaimėi. Tas pesimizmas būna kartais pavojingesnis už didžiausią priešą. Jis paraližuoja jėgas ir kovos nuotaiką. Jis veda į apatiją ir fatalizmą. Kun. Lipniūnas buvo iš prigimties optimistas. Optimizmas tryško iš jo gyvo temperamento, ir jį geriausiai liudijo jo ramus žvilgsnis ir niekad nenykstanti veido šypsena. Tas optimizmas lengvai persiliedavo ir į kitus, užkrėsdamas kažkokiu skaidriu lengvumu.

Jau pats kun. Lipniūno pasirodymas sakykloje būdavo lydimas šviesių emocijų. Todėl jam lengviau, negu kitiems, sekdavosi sukelti minioj giedrią, pakilią nuotaiką. Žadindamas prarastos laisvės ilgesį, jis lengvai, beveik nejučiom, sužadindavo ir viltį. Ir drauge — tvirtą pasiryžimą: nenuleisti rankų, bet kovoti. Ir įkvėpdavo tikėjimą, kad kova bus laimėta... Įkvėpimo įkarštyje jam pakakdavo vykusiai parinktos šv. Rašto citatos, sentimentalus eilėraščių arba net liaudies dainos posmo, kad sukeltų vaizduotėje galingą laisvės viziją, kuri tiesiog hipnotizuojausiai veikė minią, kuri egzaltavo jos jausmus, žadino savim pasitikėjimą ir entuziazmą.

Tai būdavo malonios, tiesiog svaiginančios akimirkos. Bet tik akimirkos, nes pamokslininkas netrukus užsirūstindavo ir imdavo mėtyti žaibus — kaip tikras Jupiteris. Jis paleisdavo į savąją visuomenę visą kanonadą replikų ir karčiu priekaištų. Jis ją negailestingai užpuldavo dėl moralinio palaidumo, skyrybų, girtavimo, tautinio ištižimo ir oportunizmo. Tartum botagu jis čaižė nusikalstančius, ryškiais pavyzdžiais rodydamas jų visuomenei daromą žalą ir griežtai reikalaudamas tuoj pat taisyti. Neklausantiems jis grasindavo skelbsias viešai iš sakyklos jų pavardes.

Ar ši priemonė tiesioginiu būdu ką nors paveikė, sunku pasakyti. Galbūt ji atbaidė vieną kitą nuo viešųjų nusižengimų tautiniam solidarumui. Bet jos netiesioginė įtaka buvo itin didelė, nes tai buvo labai sugestyvus veiksnys, formuojąs viešąją opinioniją. Tiesa, per savo buvimo Vilniuje laiką, kun. Lipniūnas nėra paskelbęs iš sakyklos nė vienos pa-

vardės, tik paminėjęs kelių išpėjimo nebojančių tautiečių visuomenėje einamas pareigas. Bet to, atrodo, tuo momentu pilnai pakako.

Su patriotine tematika kun. Lipniūno pamoksluos buvo neatskiriama susipynusi ir socialinė. Jo jautri širdis gyvai reaguodavo ne tik į dvasinį, bet ir į medžiaginį skurdą, kuris karo pasekmėje vis labiau didėjo. Pirmoj eilėj jis buvo atkreipęs dėmesį į likimui paliktas tremtinių šeimas - - moteris ir vaikus — ir *l* sužeistus karius, vokiečių prievarta paimtus į frontą. Be to, jam nemažai rūpėjo studentų reikalai. Savo pamokslais jis padarydavo labai stiprių sugestijų, dažnai nuteikdamas ne tik gausiai paremti organizuotą šalpos akciją, bet ir imtis privačios iniciatyvos, kuri tokiais atvejais būna labai reikalinga. Iniciatoriams ir aktyviems pagalbininkams jis negailėdavo pareikšti Šiltų padėkos žodžių. Kiekviena proga stengdavosi sujungti religinį ir tautinį karitatyvinės akcijos charakterį.

Pozityvi nuotaika, rodanti darbo, kovos ir pasiaukojimo prasmę, sutraukė į šv. Joną beveik visą Vilniaus lietuvišką inteligentiją. Ateidavo ten net daugelis indiferentų ir ateistų. Ir ne vienas jų ryžosi vėliau prieiti išpažinties. Toji nuotaika sklido iš Vilniaus į periferijas, net į tolimus kaimus, sugestiuodama kovoti ir tikėti laimėjimu. Senoji sostinė buvo pavyzdys!

Bolševikinė valdžia buvo labai susidomėjusi šv. Jono bažnyčia. NKVD net *du* kartus tardė jos pamokslininką, bet abu kartus paleido. Pradžioje bolševikai dar šiek tiek skaitėsi su viešąja opinija. (Kun. Lipniūno suėmimas būtų sukėlęs Vilniaus

gyventojų tarpe daug bruzdėjimo.) 1941 metų pavasarį, kai jie jau į jokių skrupulus nebekreipė dėmesio ir brutaliai vykdė žmonių deportacijas, kun. Lipniūnas buvo laimingu būdu patekęs į antruosius sąrašus, todėl jo išvežimą sutrukdė prasidėjęs karas. Jis dar galėjo iš savo sakyklos beveik dvejus metus vadovauti rezistencinei kovai. Jo eilė atėjo tik 1943 m. kovo 17 d.

Į vokiečių okupacijos galą šv. Jono bažnyčios vaidmuo ėmė vis mažėti. Bet tai įvyko ne vien dėl to, kad ji neteko geriausios savo sielos, bet ir dėl kitų priežasčių. Nuo 1943 metų pradžios jau įsisiūbuoja lietuviškojo pagrindžio veikia ir plačiai krašte paplinta nelegalūs leidiniai — proklamacijos, laikraštėliai, kurie jau tiesioginiu būdu galėjo tautoje ugdyti atsparumą ir kovos dvasią. Tuo metu, kada kun. Lipniūnas kalbėjo į minias, rezistenciniai sąjūdžiai dar tik formavosi.

Laisvės Fondas

Vokiečiams okupavus Lietuvą, nepaprastai pasunkėjo maitinimo problema. Okupanto įvesta maisto norma buvo žymiai mažesnė, negu Reicho teritorijoje. Tai buvo tikra bado norma. Blogiausia, kad ir tas maisto kiekis būdavo sunkiai gaunamas. Neišvengiamai išaugusi juodoji rinka nebūtu pašalinusi krizės, jei lietuviškas kaimas nebūtu parėmęs savo siuntom mieste vargstančių giminių bei pažįstamų. Tačiau visą laiką buvo ir tokių, kurie neturėjo ryšio su kaimu. Didelei jų daliai ir juodoji rinka buvo neprieinama, nes reikėjo daug pinigų.

Vilniuje šių vargšų globa pirmiausiai ir, turbūt,

efektingiausiai susirūpino kun. Alf. Lipniūno suorganizuotas Laisvės Fondas. Jis įsisteigė jau 1941 metu vasarą, netrukus po vokiečių atėjimo. Kad ir be okupacinės valdžios leidimo, jis veikė labai plačiai ir intensyviai. Ir jis siekė ne vien paprastų karitatyvinių, bet ir plataus masto tautinių tikslų. Pasunkėjus gyvenimo sąlygoms, Vilniaus visuomenėje buvo atsiradusi panika, ir visai realus atrodė pavojus, kad traukiantis lietuviškajam elementui, Vilniuje gali lengvai įsivyrėti lenkai.

Pirmasis šaltinis, iš kurio L. Fondas sėmėsi lėšų, buvo šv. Jono bažnyčia, kurioje kas sekmadienis būdavo daromos rinkliavos. Bažnyčios lankytojai nepagailėdavo aukų. Beveik kiekviena sekmadienį būdavo surenkama per 1.000 RM. Nemažos sumos plaukdavo ir tiesiog į kun. Lipniūno butą. Tai būdavo stambesnės sumos (100-1.000 RM). Kai kurių įmonių bei įstaigų vedėjai asmenine iniciatyva surinkdavo savo tarnautojų tarpe pinigų ir juos perduodavo L. Fondui. Porą kartų metuos L. Fondas darydavo platesnio masto rinkliavas, panaudodamas tam reikalui Vilniaus studentiją, daugiausia ateitininkus. Tos rinkliavos būdavo pravedamos ne tik pačiam mieste, bet ir provincijoje.

L. Fondas rūpinosi gauti šalpos akcijai ne vien pinigų, bet ir kitokių gėrybių, pirmoj eilėj maisto produktų (kad nereikėtų jų brangiomis kainomis pirkti juodoj rinkoj). Tam reikalui daug patarnavo asmeniniai kun. Lipniūno ryšiai su parapijų klebonais ir daugeliu maisto pramonės įmonių. Iš jų gaunami produktai pagalbos teikimą labai pagyvi-

no.

Aišku, surenkamos pinigų sumos ir maisto kiekiai nebuvo tokie dideli, kad būtų pašalinę iš Vilniaus visuomenės bet kokį skurdą. Pagalbos reikalingų buvo daugiau negu dosnių aukotojų. Tačiau Laisvės Fondo parama pasiekė visus tuos, kurie labiausiai buvo jos reikalingi: išvežtųjų šeimas, sužeistus karius, chroniškus ligonius ir studentiją. Karitatyvinėj srity L. Fondas būtų pasiekęs dar didesnių rezultatų, jeigu nebūtų tekę skirti stambių sumų kultūriniais bei politiniams reikalams. Ypač jis domėjosi pogrindžio veikla ir ją, kiek galėdamas, rėmė. Kaip Laisvės Fondui, jam rūpėjo visa, kas tiesioginiu ar netiesioginiu būdu stiprino tautos atsparumą ir norą kovoti dėl krašto laisvės.

L. Fondo moralinis vaidmuo buvo, galbūt, didesnis, negu materialinis. Praktinėj plotmėj jis bandė realizuoti tai, kas buvo skelbiama iš šv. Jono sakyklos, — ugdyti lietuviškąjį solidarumą ir krikščioniškąją meilę. Žiūrint iš perspektyvos, atrodo, kad bandymas buvo efektingas.

Išvežus kun. Lipniūną, L. Fondas dar sėkmingai veikė ligi 1944 m. didžiosios suirutės (antrojo bolševikų atėjimo). Laimingu būdu sutapo, kad kun. Lipniūno išartą dirvoną paveldėjo gabūs ir darbštūs įpėdiniai. Jie taip pat rūpestingai ir nenuilstamai bėrė grūdą, sulaukdami šimteriopo vaisiaus... Toji Lietuva, kuri kėlėsi pasiaukojimo kupinose Širdyse, buvo didelė ir galinga, nes jos pirmasis įstatymas buvo meilė.

Ateitininkai

Vilniaus ateitininkams studentams susi-

organizuoti labai daug padėjo kun. Alf. Lipniūno, kaip tuometinio universiteto kapeliono, pareigos. Šiame visuomeninio darbo sektoriuje kun. Lipniūnas reiškėsi lygiai taip pat veikliai, kaip ir kituose, galbūt dar veikliau, nes dirbti su jaunimu buvo jo tikrasis pašaukimas. Jau prieš atvykdamas į Vilnių, jis ėjo visą eilę metų Panevėžio vyskupijos jaunimo direktoriaus pareigas. Ten jis jau buvo spėjęs pasižymėti kaip sumanus ir energingas ateitininkų moksleivių organizatorius. Vilniuje jis padėjo daug pastangų, kad atsikurtų ateitininkai Vytauto D. Gimnazijoje, kur jų veikimas jau nuo 1930 metų buvo sustojęs.

Jo nerami siela negalėjo apsiprasti su bolševikmetyje susidariusia padėtimi, ypatingai su Ateitininkų Stud. Sąjungos neaktyvumu. Jis buvo senas ir nenuilstamas kovotojas. Matydamas studentų tarpe nemažai rezervuotumo, tiesa, tuo metu labai pagrįsto, jis bandė Vilniaus S-gos veiklą atstatyti visai nauju, ligi šiol neįprastu būdu. Jisai sudarė iš penkių studentų branduolį, kuris turėjo labai atidžiai sekti Universiteto gyvenimą, ypač studentijos nuotaikas ir elgesį ir palaikyti su labiau patikimu ir išbandytu elementu glaudų asmeninį kontaktą, kurį, reikalui esant, būtų galima panaudoti tam tikroms sugestijoms bei idėjoms paskleisti. Jisai pats turėjo labai artimus, beveik kolegiškus, ryšius su dideliu studentų skaičium. Jo butas (Aušros Vartų g. 27—17) buvo žinomas, turbūt, visiems ateitininkams studentams. Labai gera priedanga artimesniam ryšiui palaikyti buvo skolinimas knygų. Kun. Lipniūnas turėjo neblogą nuosavą biblioteką,

kurioje buvo literatūros įvairiais visuomeniniais klausimais. Tų klausimų studijavimas bolševikmety pasidarė itin aktualus. Jis turėjo taip pat geros beletristikos — savos, verstinės ir svetimom kalbom — ir puikius „Židinio“, „Ateities“, „Ateities Spindulių“, Naujosios Vaidilutės“, „Naujosios Romuvos“ ir kt. komplektus. Skolinant ar gražinant knygas, susidarydavo gražių progų padiskutuoti įvairiom problemom.

Eruditas

Kun. Lipniūnas buvo plačiai apsiskaitęs, inteligentiškas ir įdomus žmogus. Kalboje su juo būdavo galima paliesti labai įvairius klausimus: etinius, estetinius, visuomeninius ir net politinius. Ir jis būdavo nuostabiai atviras — dar daugiau, negu šv. Jono bažnyčios sakykloje. Nuoširdumas buvo jo didysis ginklas, kuriuo jis užkariaudavo jaunų žmonių simpatijas. Galbūt anuo metu tai buvo per daug pavojingas ginklas, susijęs su nemaža rizika pataikyti ant saugumo agento. Iš didesnio žmonių skaičiaus toksai galėjo atsirasti. Tačiau kun. Lipniūnas turėjo pakankamai sveikos nuovokos ir intuicijos, kad mokėtų surasti tąją ribą, ligi kurios galima pasitikėti žmonių garbės žodžiu ar gera valia. Nors tai, ką jis sau leisdavo, buvo, be abejo, maksimumas, reikia betgi pripažinti, kad jam nė kartą nepasitaikė jo peržengti ir dėl to turėti nemalonių pasekmių. Tiesa, jis nebuvo iš tų pirmaeilių psichologų, kurie atspėja žmogų iš pirmo žvilgsnio: vien iš jo veido bruožų ar judesių išraiškos. Jam reikėdavo daugiau duomenų. Jis pažindavo žmogų tik su juo ilgiau

pasikalbėjęs. Bet jis greit ir lengvai įtraukdavo partnerį į kalbą ir turėdavo nuostabiai daug kantrybės klausyti jo pasakojimų. Tokia kantrybe ne kiekvienas gali pasigirti, nors ji labai dažnai būna reikalinga. Tačiau jis mokėdavo, reikalui esant, kalbos eigą puikiai vairuoti ir labai mandagiai ir švelniai nuslysti nuo tų temų, kurios galėdavo atrodyti netinkamos. Jo ramus atviras žvilgsnis atidžiai sekdamas visus kalbos niuansus, per juos skverbdavosi į partnerio sielos vidų ir ten, tartum rentgeno pagalba, nustatydamas tamsias dėmes, kurių reikėtų privengti. Bet lygiai taip pat atidžiai jis ieškodavo žmogaus viduje paslėptos Dievo kibirkšties, galima sakyti, su dostojevskišku atlaidumu. Nepasitaikydavo, kad jis būtų ko nors neįvertinęs, kad jis būtų nepastebėjęs žmogaus gerų norų arba talento, jam labiau grėsdavo pavojus pervertinti, pasiduoti žavesiui, nes jis iš prigimties buvo linkęs į optimizmą.

Kun. Lipniūno pastangos asmeninio kontakto pagalba palaikyti studentijoje ateitininkiškas tradicijas turėjo labai didelės reikšmės atkuriant 1941 metų rudenį Vilniaus Sąjungą. Jos veikimas galėjo būti lengvai įstatytas į naujas vėžes tik dėl to, kad tam jau buvo parengtos visos sąlygos. Kun. Lipniūno prieš tai sudarytas aktyvusis branduolys automatiškai virto Sąjungos Valdyba, kuri savo ruožtu galėjo suformuoti naujus branduolius, panaudojusi bolševikmetį turėtus asmeninius ryšius, tiek jos pačios, tiek kun. Lipniūno. Bolševikmetis buvo tartum bandymų metas, jei kas garbingai išsilaikė, niekur nenuklydęs ir nepasidavęs

jokiam oportunizmui, dabar galėjo būti laikomas pilnai išbandytu ir patikimu. Vilniaus S-gos garbei tenka pasakyti, kad iš jos ankstyvesnių narių nė vienas nebuvo susitepęs. Tačiau iš didelio kolektyvo, visai natūralu, buvo atsiradęs tam tikras procentas plepių ar pasiduodančių panikai. Konspiratyviam darbui tokie netiko, nors jie kitais atžvilgiais galėjo būti visiškai puikūs žmonės. Konspiracijos klausimas vokiškojoje okupacijoje buvo ne mažiau aktualus, kaip ir anksčiau, nes SD metodai beveik niekuo nesiskyrė nuo NKVD.

Pagrindinis veikimas vyko mažuos būreliuos (5—10 žmonių). Jie buvo daugiausia studijinio pobūdžio. Būrelių nariai referatu ir diskusijų pagalba turėjo gilinti savo ideologinę sąmonę, kelti bendrą krašto reikalą supratimą ir sekti visas aktualesias dienos problemas, kurias kėlė nepaliojama kova su okupantu. Ypatingai gerai buvo darbą išvystę tie būreliai, kurie turėjo nuolatinis globėjus iš atkū profesorių tarpo 15 Vilniaus Un-to profesorių ir jaunesniųjų mokslinio personalo nariu buvo išitraukę į aktyvų darbą su studentų būreliais (dažniausiai to paties fakulteto ribose, nes ir būreliai buvo organizuojami profesiniu pagrindu). Verta pažymėti, kad angažuojant profesūrą, nemažos įtakos turėjo kun. Lipniūno iniciatyva. Sąjungos Valdyba be jo pagalbos nebūtu galėjusi visų užangažuoti. Iš viso Vilniaus S-ga, prieš uždarant 1943 m. aukštąsias mokyklas, turėjo 27 būrelius (išskaitant ir Pedagoginį institutą).

Socialinė sekcija

Kai kurie būreliai buvo sudaryti iš rinktinių žmonių ir turėjo vykdyti tam tikrus specifinius uždavinius, išeinančius iš S-gos akcijos ribų. Vienas tokių būrelių buvo vad. socialinė sekcija. Jos paskirtis buvo lankyti ligonis, sužeistus karius, skurstančias šeimas ir apskritai visus, reikalingus socialinių patarnavimų. Ši sekcija turėjo nuolatinį kontaktą su L. Fondu ir labai sėkmingai talkininkaudavo jo darbui. Šios sekcijos narės tvarkydavo L. Fondo sandėlių, paruošdavo maisto paketėlius, juos išdalindavo arba pačios išnešiodavo. Uždaviniai ne visada būdavo lengvi. Jie reikalavo daug laiko ir energijos. Tačiau jos atlikdavo tuos uždavinius labai sąžiningai, su dideliu atsidėjimu ir meile; jos buvo kun. Lipniūno mokyklos auklėtinės. Didesnių švenčių proga (per Kalėdas, Velykas ir Vasario 16-ją) kun. Lipniūnas per šią sekciją organizuodavo labai plačią šalpos ir lankymo akciją, kuriai būdavo panaudojami visi Vilniaus ateitininkai studentai. Taip pat visą Vilniaus S-gą kun. Lipniūnas angažuodavo ir didesnio masto L. Fondo rinkliavoms, kurios būdavo daromas porą kartų j metus Vilniuje ir provincijoje. L. Fondas buvo Vilniaus ateitininkams tikra socialinė mokykla. Gaila tik, kad ši mokykla labai greit neteko savo didžiojo mokytojo.

Arčiausiai kun. Lipniūno stovėjo Sąjungos Valdyba. Ji daugiausia pasinaudojo jo paskaitom bei patarimais. Kun. Lipniūnas buvo Sąjungos Dvasios Vadas. Todėl jis dalyvaudavo visuos v-bos posė-

džiuos. Jis jai buvo labai naudingas ne tik kaip žavi impulsyvi asmenybė, bet ir kaip prityręs visuomenininkas-organizatorius. Jis buvo Prancūzijoje ir Belgijoje studijavęs sociologiją ir ten iš arčiau susipažinęs su naujaisiais kat. jaunimo sąjūdžiais ir jų veikimo metodais. Nustatant v-bai darbo programą bei linkmę ar sprendžiant šiaip įvairius praktinės veiklos klausimus, jo pastabos ir pasiūlymai būdavo be galo vertingi. Jis ne kartą praplėsdavo siaurą lietuviško studento akiratį ligi vakarietiškujų platybių.

Tačiau kun. Lipniūnas nesitenkindavo vien tik v-bos rėmimu. Jis su savo paskaitom aplankydavo karts nuo karto ir periferinius būrelius. Studentai džiaugdavosi, sulaukę tokio mielo svečio. Kur tik pasirodęs, jis visur mokėdavo palikti malonų, skaidrų įspūdį.

Patvarumas

Kun. Lipniūnas buvo mokytojas "par excellences", nes jis mokė ne tik žodžiu, bet ir gyvu pavyzdžiu. Jis mokė pasišventimo persunktu gyvenimu. Pasišventimą liudijo ne tik jo didelė drąsa, bet ir nepaprastas patvarumas. Kun. Lipniūnas ėjo tokias visuomenines pareigas, kurias buvo susijusios su nuolatiniais pavojais. Kiekvieną momentą jis galėjo tikėtis tardymo, kalėjimo ar ištrėmimo. Tačiau jis niekad neprarasdavo vidinės pusiausvyros, niekad nepasiduodavo baimei arba susijaudinimui. Pikti gandai ar grasinimai, kurių nestigo per abi okupacijas, nesukeldavo jo veide nė

šešėlio panikos. Be pastoracijos ir visuomeninių pareigų, jį nemažai pririšdavo Pedagoginis Institutas ir Kunigų Seminarija. (Nuo 1942 metų jis skaitė Vilniaus Kunigų Seminarijoje pastoralinę teologiją ir sociologiją.) Nuolatinis įtemptas darbas nukamuodavo jį ir psichiškai, ir fiziškai. Tačiau niekas iš draugu nėra jo matęs pavargusio ar nusiminusio. Niekas nėra girdėjęs iš jo lūpų paprasčiausio nusiskundimo, jis būdavo visad žvalus ir linksmas, net pavojuje ir sunkiam darbe. Jis būdavo kaip karys, kuris su daina žygiuoja į mūšį, nė kiek nebodamas prie pat kojų sprogstančių sviedinių ir nepalinkdamas po sunkia našta.

Tokia asmenybė, kaip jis, galėjo daryti jaunimui labai sugestyvios įtakos. Jį tiesiog hipnotizuodavo. Bet tai buvo gera hipnozė: ji skatino kovoti ir neišsigąsti, dirbti ir aukotis. Jis krito drąsiam žygyje. Tačiau jis kovą laimėjo. Laimėjo savo mirtimi, nes herojinė mirtis kovą dar labiau įprasmino.

Nyku ir liūdna pasidarė Vilniuje, netekus kun. Lipniūno. Visuomenė su dideliu skausmu pergyveno šį smūgį. Ji ilgai negalėjo pamiršti savojo kapeliono. Ji nuolat jo ilgėjosi, laukė grįžtant. Nors jo vietą užėmė energingas ir puikus įpėdinis — kun. L. Tulaba, kuris labai sėkmingai tęsė visas pradėtas tradicijas: ir šv. Jono bažnyčioje, ir Laisvės Fonde, ir ateitininkuose, — tačiau jo, didžiojo pirmtako, pasiilgimas nė kiek nesumažėjo. Deja, jis nebegrižo. Mirė po dviejų baisios kančios metų, nebeišvydęs daugiau Vilniaus ir aukštųjų šv. Jono bažnyčios skliautų ir nebesulaukęs laisvės, kurią jis prana-

šavo ateisiant... Nors jo jau nebėra šioje žemėje, bet jo šviesus atminimas liko gyvas, kovojančių draugų sąmonėje. Tie žodžiai, kuriuos literatūros kritikas J. Ambrazevičius taikė Maironio poezijai, nuostabiai tinka ir kun. Lipniūno visuomeninei akcijai: „Nors čia pat žaibas užges ir atrodys dar tamsiau, bet žaibo šviesoje pamatyta perspektyva jau lieka atmintyje ir gaivina darbams“.

„Auka“ biuletenis kunigams Nr. 2, Vokietija. 1947.

Prof. Julius Kakarieka, buv. Vilniaus universiteto studentas 1941—43 m., šiuos atsiminimus apie kun. Alf. Lipniūna, parašė studijuodamas Tuebingeno universitete Vokietijoje 1947 m.

Šiuo metu Julius Kakarieka yra Čilėje, Santiago, Concepcion universiteto visuotinės istorijos profesorius.

Elena Tumienė

Kun. Lipniūno malda Šv. Jone

„Mūs motinų ir seserų
širdys kančioj. Akys nuo ašarų patinę,
Atsiųski broliams,
Viešpatie,
Maldauju (Kai Šauki į
kovą)

MEILĖS tarpusavio,
Visiems lygios.
Be išimčių:
Jie — sūnūs lygūs
Tos pačios
Tautos.

Atsiųski, Viešpatie,
PAGARBOS TIESAI
Ir...
DRAŠOS!"

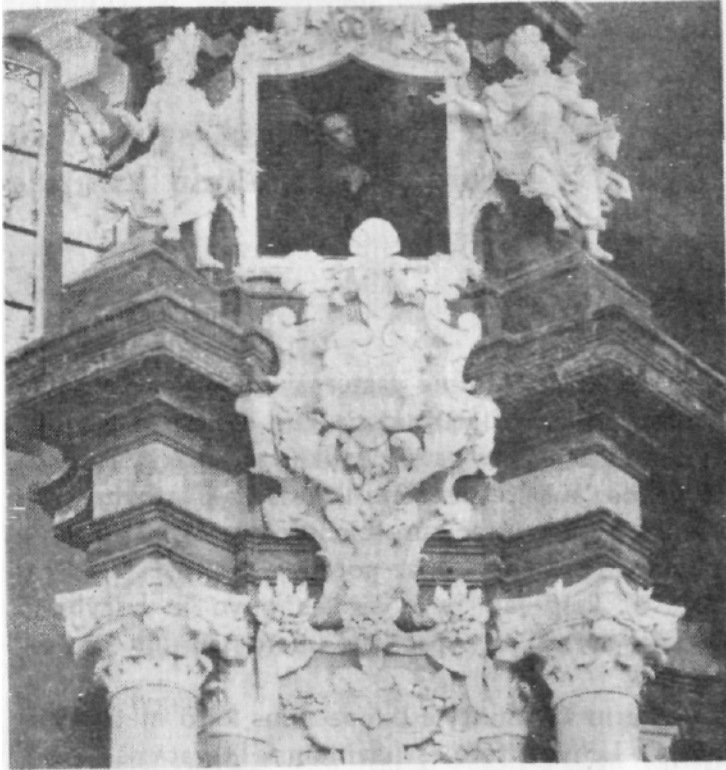
Kažkas minioj užtraukė „LIETUVA TĖVYNĖ..."

Kazys Bradūnas

Literatūriniai sąlyčiai su kun. Alf. Lipniūnu Vilniuje

Vargu ar rastume pastoracinio, visuomeninio ir kultūrinio darbo sritį, kuria kun. Alfonsas Lipniūnas nesidomėjo ir pats vienokiu ar kitokiu aspektu jų veiklon neįsiterpė. Nėra išimtis čia ir grožinė literatūra. Nežinau, ar kun. Lipniūnas pats bandė savo plunksną beletristikoj ar poezijoj. Tik turėjau progų pajusti, kaip jam prie Širdies buvo ir kūrybinio žodžio apraiškos, ypač ano meto jaunųjų puoselejamoms.

Turiu čia mintyje okupacinius karo metus Vilniuje. Universiteto studentams literatams, nors buvome aklinai atskirti nuo pasaulinės literatūros raidos, literatūrinių savuotės popiečių universitete ir viešų literatūros vakarų mieste — Filharmonijoje — netrūko. Savo studentišką kūrybą jau skaitydavom tokiomis progomis ir už universiteto sienų. Ten rečitalių ir vakarų publikoje būdavo ir Lipniūnas. Po programos jis visada beveik pabrėžtinai sveikindavo mus, jaunuosius, nuoširdžiai džiaugdamasis drąsiomis pastangomis. Visus mus jisai pavardėmis bei vardais buvo jau įsidėmėjęs ir nepraidavo gatvėje nepasisveikinęs. Ne kartą mane ir

Baroko detalė Šv. Jono bažnyčioje.

kitus jaunuosius plunksnininkus, sutikęs Gedimino, Pilies ar Didžiojoje gatvėje, vis paklausdavo, ar ko netrūksta studentiškomis dienoms: pinigų, valgio, kambario? Tiesiog siūlyte siūlydavosi padėti.

Ir viena tokia jo užuomina pasinaudojome kolektyviai. Kartą mane prie universiteto sutikęs, jis ir dėsto, girdi, jūs ten jaunieji literatai studentai tokie sumenkę, nusibadėję, užeikite pas mane pavakaroti visu būreliu, sušildysiu, pavaišinsiu, pasikalbėsime. Pasižadėjau tokį vizitą suorganizuoti. Sutartu laiku jo kukliame butelyje buvome gera dešimtinė rašančių vyrų ir merginų. Šeimnininkas vaišino kava, pyragu, juoda duona ir Šaltais užkandėliais — lašinukais. O anų dienų alkstančiame Vilniuje tai buvo karališka puota. Kalbėjomės daugiausia literatūrinėmis temomis, šį tą paskaitydami ir iš savosios kūrybos. Kun. Lipniūnas pats gyvai jungėsi į pokalbį, pats provokavo jo įdomesnius vingius. Šiandien jau būtų sunku ir atsiminti visus to vakaro kun. Lipniūno svečius. Jų tarpe buvo ir Vytautas Mačernis, ir pokario kovose galvas padėję Bronius Krivickas su Mamertu Indriliūnu, ir Kazys Umbrasas, ir kt.

Mano paties posmai susisiekė su kun. Alfonso Lipniūno veikla Vilniuje gana savotiškai. Tai buvo vienas iš Baisiojo birželio sekmadienių 1941 metais. Savo pamoksle Šventam Jone (bažnyčioje prie universiteto) kun. Lipniūnas ištiesai pacitavo šitokią mano eilėraščių:

AMŽINOJI MOTINA

*Būk tu aklas, būk tu elgeta ir klišas —
Pučia veidan vėjai vasaros karšti. Mus nuo
mūsų žemės neatplėšit
Nei dangau, nei saule, nei mirtie.*

*Plaus mus potvyniai, žudys žmonių skerdynės,
Grūs vergijon, tuščia liks namie. O nuo kapo
kelsis į mėlynę Vyturėliai, ryto laukdami,*

*Kur tu eitum, kur tu lėktum — visad grįši —
Tavo kaulai Motinai Šventi. Mus iš mūsų žemės
neišplėšit Nei dangau, nei saule, nei mirtie.*

Šis eilėraštis buvo parašytas dar prieškario metais ir atspausdintas „Židinio“ žurnale, 1939 metų balandžio mėn. numeryje.

Kažkurią savaitės dieną po ano Lipniūno pamokslo universiteto koridoriuje susistabdo mane prof. V. Mykolaitis-Putinas. Pasakoja man, kad pas jį buvo užėjęs studentas Lipšicas (anuo metu partijos akys ir ausys universitete) ir teiravęsis, ką aš žinau apie literatūros studentą Kazį Bradūną, kurio antitarybinį eilėraščių bažnyčioje deklamavęs kun. Lipniūnas. Lipšicas eilėraščių teksto neturėjęs, bet jo turinį profesoriui nupasakojęs. Profesorius atsiminė ir suprato, jog tai esąs seniai „Židinyje“ skaitytasis. Lipšicui jis ir pasakęs, kad tai dar prieš karą parašytas ir atspausdintas. Žvalgybininkas suglumęs, tik prasitaręs: „Pažiūrėsim, pažiūrėsim“. Profesorius man patarė privengti Lipšico, net geriau kurį laiką namie nenakvoti. Aš taip ir padariau. Bet už kelių dienų Vilnius jau buvo bombarduojamas: prasidėjo vokiečių-rusų karas. Ir lipšicinė problema išsisprendė savaime. Tik Lipniūno vilnietiškoji

veikla nesibaigė, o plėtėsi, augo, šakojosi religinėje, visuomeninėje ir kultūrinėje plotmėje ligi gestapo suėmimo, ligi Stutthofio kančių ir kankinio mirties. Tai tikrai buvo šventas kunigas, šventas žmogus ir šventas lietuvis.

Elena Tumienė

Kunigas Lipniūnas

Kunigo Lipniūno pamokslas Aušros Variuose

„O mylimieji,
seserys ir broliai,
Ramybėj eikite
Nuo Sopulingojo Lelijos Veido
Gydančio Altoriaus.

GALYBIŲ VIEŠPATS SU MUMIS!

Tiesa, sutemę.
Bet nebijokime, nors ir drebėtų žemė
(Jeigu nori)
Ir kalnai skęstų gelmėse nuožmiųjų okeanų...

MŪSŲ KARALIUS SU MUMIS!

Jokių dar abejonių niūriomis dienomis
Neturi pilkas Lietuvos artojas. Kol beria
grūdą gimton žemėn.
AMEN."

Ir nusišypsojo.

Tik milžinai temoka šypsodamies kovoti;
Tiktai šventieji gali taip šypsotis.

Antanas Mišelis

Susitikimas su kun. Alfonsu Lipniūnu Vilniuje

Pirmosios bolševikų okupacijos metu aš su šeima gyvenau Vilniuje ir dirbau pulko štabe. Vakaraus, baigęs darbą, jei oras būdavo gražus, važiuodavau į Aušros Vartų koplyčią, kur vakaraus kun. A. Lipniūnas aukodavo šv. Mišias. Ten sutikdavau žmoną su vaikais, kurie ateidavo iš namų, ir po pamaldų pasivaikščiodami grįždavom namo.

Vieną dieną gavau iš uošvienės p. Petronėlės Sutkaitienės, gyv. Šakių mieste, laišką, kuriame ji prašo užprašyti šv. Mišias prie Aušros Vartų Dievo Motinos. Sekančią dieną po pamaldų užlipome laipteliais į zakrastiją, kur radome kun. A. Lipniūną. Pasisveikinome.

— Norėtume užprašyti šv. Mišias prie Aušros Vartų Dievo Motinos Šeimos intencija. Jis kiek nu stebės žiūrėjo į mus. Aš buvau karininko uniformoje.

— Jeigu tai nėra paslaptis, norėčiau sužinoti kokia ta intencija?

— Ne, nėra paslaptis. Vakar gavau laišką iš uošvienės, kad jos sūnus Viktoras, Marijampolės mokytojų seminarijos auklėtinis, jau dvi savaitės kai

yra areštuotas ir uždarytas Marijampolės kalėjime. Ji išvaikščiojusi visas Marijampolės saugumo policijos įstaigas ir niekas jai neleidžia ne tik su juo pasimatyti, bet nesuteikia jokių žinių apie jį ir nepriima maisto jam perduoti. Ji prašo užprašyti šv. Mišias prie Aušros Vartų Dievo Motinos, prašydama Jos pagalbos.

Kunigas kurį laiką pagalvojo ir sako:

— Vakar gavau žinią iš Marijampolės, kad trys mokiniai yra paleisti iš Marijampolės kalėjimo. Rašykite greičiau jai laišką, galbūt vienas iš jų yra jos sūnus.

šv. Mišias pažadėjo atlaikyti sekančią savaitę. Padėkojome ir atsisveikinome. Nejaugi tai būtų tiesa? Kaip jis gali taip greit sužinoti, kada laiškai yra tikrinami, telefoniniai pasikalbėjimai klausomi ir žmonės yra įbauginti.

Tą patį vakarą parašiau uošvienei laišką. Mūsų laiškai prasilenkė, nes sekančią dieną gaunu jos laišką, kuriame ji rašo:

— Kai tik pažadėjau užprašyti šv. Mišias prie Aušros Vartų Dievo Motinos, man pasidarė taip ramu ir gera, kad jau pradėjau laukti Viktoro pereinant. Ir sulaukiau. Tai tik Dievo Motina jį išgelbėjo.

Po poros savaitių sutikau kun. A. Lipniūną Gedimino gatvėje, visada skubantį, bėgantį. Užkalbinau, padėkojau už šv. Mišias ir pasakiau, kad Viktoras Sutkaitis tikrai buvo tų trijų paleistų mokinių skaičiuje. Ušvienė rašanti, kad tik Dievo Motina jį išgelbėjo. Tai yra stebuklas.

— Negriaukit jos įsitikinimų, — pasakė, atsi sveikino ir vėl nuskubėjo.

Dr. Rimvydas Sidrys

Vienintelis sutiktas šventasis

Kyla mintis, ar vien tik protiniu pažinimu paremta teognostika yra tokios pat vertės, kaip intuityvus tikėjimas. Ar nėra vertingesnis tikėjimas tas, kuris eina iš sielos gelmių, kuris, žiūrėdamas į pasaulį, nesistengia jo analizuoti, bet jauste jaučia jame tėvišką Kūrėjo ranką? Senovės poeto žodžiais: „Dangus skelbia Dievo garbę, apie jo rankų darbus byloja žvaigždėtasis skliautas" (Psalmė 18-2).

Vienas tokio tikėjimo pavyzdys man giliai išmigo į atmintį visam gyvenimui. Buvo rekolencijos gimnazijoje. Kunigas kalbėjo apie Dievo apraišką gamtoje. Iškalbingi kunigo žodžiai mus navedė į atomo gilumas, kur apie branduolį sukasi elektronai, protonai. Nuo mikrokosmo jis mus stauga perkėlė į makrokosmą, kur žvaigždės ir planetos savo struktūra primena atomo sudėtį. Jis nesigilino į atskirus mokslinius dėsnius; tuo laiku daug mokslinių faktų, kurie dabar fiziką beveik sulieja su teologija, dar iš viso nebuvo žinomi arba, jei buvo žinomi, dar nebuvo persisunkę iki eilinio žmogaus lygio. Kunigas ypatingai jautriai atskleidė tą harmoniją, tą kilnų grožį, pagal kurį pasaulis ir visata

Panevėžio katedros vidurinioji nava.

sukurti, į kurią, įdėmiau pažvelgus, matyti Dievo ranka. Užuomaršos rūke visų kunigo žodžių neprisimenu, bet prisimenu tą nepaprastai gilų ir užkrečiantį tikėjimą, kuris veržėsi iš jo žodžių — jis pasiliko mano sąmonėj visam gyvenimui. Tų rekolkcijų vadovas buvo Alfonsas Lipniūnas, vienintelis šventasis, kurį aš gyvenime esu sutikęs. Tvirtai tikiu ir jaučiu, kad jis yra šventasis, nežiūrint, ar jis kada nors bažnyčios bus tokiu pripažintas ar ne.

(„Ginčas su Kruglovu“, „Draugas“, 1983 m. vas. 8 d.)

Stasė Šakėnaitė

Lietuvos šventųjų paviljonas

Susirinkote,
mano broliai ir mano sesės,
iš žemės nuo Nemuno krantų,
iš Sibiro sniegynų,
iš Stutthofo,
Altajaus,
iš Pirčiupio
Červenės,
iš Pravieniškių
ir Rainių...

Ir Viešpaties papėdėje dabar susėdę,
tėvynės kankiniai, šiandien jūs
šnekučiuojatės ramiai.

Ir mirusiems po švento Patepimo,
kuriems mirtis atėjo kaip rytmečio
aušrinė — jus nepavydite visai,

nes jus apšlakstė kraujas kankiniu... Ir
žėri jūsų aureolės — geltonos - žalios
- ir raudonos - dangaus Šventųjų
paviljone.

Stasė Vanagaitė-Petersonienė

Prisikėlimo nešėjas — kun. Alfonsas Lipniūnas

(Atsiminimai apie Jį iš Vilniaus laikų 1941—1943)

Pačiame savo galingos dvasios išsiskleidime, pačiame veržlume — buvo išplėštas iš mūsų tarpo kun. Alf. Lipniūnas. Išplėštas, bet nepamirštas. Jau 10 metų, kaip Lenkijoje, Pucko žemėj, ant Baltijos kranto, ilsisi jo kūnas, bet dvasia tebėra gyva visuose, kurie turėjo laimės būti kada jo draugėje ar bent girdėti jo žodį.

O tas kun. Lipniūno žodis skambėjo visur: iš 5v. Jono sakyklos, iš Aušros Vartų koplyčios, iš susirinkimų ir pobūvių; žodis praeinančiam gatvėj, žodis lietuviui ir svetimajam, žodis vyrui ir žmonai, žodis sužieduotiniui ir meilužiui. O visiems tiems žodžiams bendras apvalkalas — meilė žmogui.

Mylėjo jis žmogų; žmogų, žvelgiantį Dangun, ir žmogų, klumpantį piktojo prado raizgynuose. Pirmajam patardavo, kaip išsilaikyti savo dvasios aukštumose, antrąjį keldavo iš dumblo ir nurodydavo aukštesnius kelius. Užtat ir per pamokslus, daugiausia iš šv. Jono sakyklos, iškeldavo visas negeroves, sklindančias lietuvių tarpe: šeimų nesu - gyvenimą, lupikavimą juodojoj rinkoj, girtuoklia-

vimą, ištižimą, idealizmo stoką, svetimtaučių vedimą, okupantų darbelius ir t.t. Jo pamokslų mintys net po 10 metų tebėra gyvos širdyje.

Neužmirštos mintys

— Žmogau, tu turi veikti aplinkybes, bet ne jos tave. Tau Dievas pavedė puošti ir gražinti šią žemę, o ne ją bjauroti. Tu gi esi žmogus — pats tobuliausias jo tvarinys. Žmogau, koks tu esi didelis koks brangus, ar tu jauti?!

Vyre, iščiulpęs jos jaunystę

— Vyre, šeimos galva, kuriam pavesta namų šventovės globa ir rūpestis, dažnai net žilo plauko sulaukęs, iščiulpęs iš savo gyvenimo draugės jos jaunystę, jos grožį, kaip saldainio popieriuką ją nori išmesti lauk. Tu žadėjai jai būti riteris visą gyvenimą, tu pasiėmei ją prie altoriaus jauną ir gražią. Tu ją pasiėmei visam gyvenimui, o ne pasiskolinai tik vienam laikotarpiui. Žmogaus negalima gi skolinti. Siela neskolinama, ji nėra daiktas.

— Žmona, jei tau vyras kalba, kad sunku Vilniuj gyventi, kad gal tu išvažiuotum kuriam laikui į kaimą, būk budri ir atsargi: gal jis jau turi suradęs tavo pakaitalą. Nevažiuok, budėk kaip vaidilutė prie savo namų židinio. Budėk, o tau dar pavyks jį išgelbėti.

Jieško gyvenimo draugės

Skaitau aną dieną laikraštyje tokį skelbimą:

„Jaunuolis, 25 metų amžiaus, nusivylęs gyvenimu, jieško gyvenimo draugės“.

— Jaunuolis, tik 25 metų, ir jau nusivylęs gyvenimu (sušuko visas išraudęs kun. Lipniūnas Šv. Jono sakykloj). Jau taurė išgerta, gyvenimu prisibodėta. Jeigu taip, tai koks tu būsi šeimos vyras, kaip tu drįsti dar gyvenimo draugės ieškoti, ją įvelti į vargą. Juk tu ją pamesi. Išgyk pirma, jaunuoli, tu esi ligonis, gražink jaunystę į savo sąnarius, iš savo sielos purvą iššveisk, pradėk gyventi gyvenimą su siekiais ir troškimais, tada parvesk žmoną į namus. Pirma tapk vyru, tada jieškok gyvenimo draugės.

Pagalba artimui

— Šiandien sukanka 140 metų (rodos tiek, netvirtinu — S.P.) nuo Vilniaus ugniagesių komandos įsteigimo — pradėjo kartą vieną pamokslą. Galvojau, atmenu, na ką tas Lipniūnelis šia proga pasakys. O jis atrado. Ir buvo puikiausias pamokslas apie artimo meilę, apie pagalbą artimui jo nelaimės metu. Tarp kitų ta proga pasakytų pavyzdžių prisimena toks:

Skęstantis ir porėlė paplūdimy

— Aną dieną einu Neries pakrante. Priešingoje pusėje ėmė skęsti žmogus ir šauktis pagalbos. Du jaunuoliai — vyras ir mergina — atsistojo nuo paplūdimio, pasižiūrėjo ir vėl ramiai atsisėdo. Aš pradėjau kelti triukšmą, šaukti, subėgo daugiau žmonių, ir žmogus buvo išgelbėtas. Koks abuojumus žmogaus

Aušros Vartai, kuriuose kun. Alf. Lipniūnas laikydavo šv. Mišias, sakydavo pamokslus. Netoli, Aušros Vartų gatvėj jis gyveno.

žmogui! Čia skęsta žmogus, žmogus skęsta, o kiti gali ramiai šildytis saulutėje. Kalbėjo jie visi lenkiškai, nors tiek buvo lengviau, kad ne lietuviai. Bet ar ir mūsų tarpe nėra tokių abejingų artimui. Ar ne ramiausia širdimi išplėšiam paskutinį centą už pusvarį sviesto iš skurdžios studentės, kuri sunkiai studijuoja šio karo metu. Tavo gi, spekuliantė, stalai lūžta net nuo užsieninių gėrimų. Tu manai, kad tu esi labai gudrus, tu kombinuoti moki, o kurie nemoka, tiek kvaili. Vargšeli, vargšeli, kokia skurdi tavo siela, kokia ubagėlė.

Pamoksluose labai dažnai užsimindavo okupantų darbus, jų sauvaliavimą, kaip valgoma „Valgio“ užkandinėse, kaip vokiečiams skirtose valgyklose. Gudriai, parinktais žodžiais tai pasakodavo, bet kiekvienam buvo aišku, kam taikoma. O kartą net visai aiškiai pasakė: „Vakar naktį nuo priešo kulkos žuvo mūsų tautietis Gedimino gatvė“. O buvo taip: vienas vokietis, girtas ar ne, niekam nepaaiškėjo, pradėjo kabinėtis prie vienos merginos, kurią lydėjo namo lietuvis vyras. Gindamas šią moterį vyriškis pradėjo su vokiečiu ginčytis. Vokietis parodė savo „galią“ — paleido į vyriškį kelis šūvius, ir šis krito vietoj. Pasi-piktinimo banga perbėgo visą Vilnių, bet niekas kaltininko nesusekė, ar gal nė nesekė, nes kaltininkas buvo padėties viešpačių narys.

Ir taip visi jo pamokslai pilni aktualijų, pilni nagrinėjimų kasdieninių reiškinių, o visų pamokslių vedamoji mintis likdavo: lietuvių žmogaus misija Rytų-Vakarų kultūrų kryžkelėj. Lietuvis šioj kryžkelėj — švyturys abiem kultūrom. Tai jis atliks, nes

lietuvių Dievas be galo apdovanojo, bet ir įpareigojo. Iškėlęs visokiausias negeroves, negramzdino žmogaus, nebaugino velniais ir pragaro baidyklėmis, bet visada užbaigdavo Šviesia, keliančia mintim — žmogau, koks esi didis ir koks brangus, būk vertas šio vardo. Lietuvi, kokia laimė būti lietuvių tautos nariu.

Per šaltį ir per lietu

Kun. Lipniūnas buvo žodžio ir darbo žmogus. Užtat visada skubas, bėgas, užsiėmęs, vienplaukis. Man vis prisimena vieno šalto žiemos ryto vaizdas. Šąlo žiauriai. Buvo — 25 1. C ar daugiau šalčio. Tą šaltą rytą 8 val. turėjo būti universitete prof. M. Biržiškos paskaita. Apie prof. M. Biržišką ėjo kalbos studentų tarpe, kad jis skaito paskaitą ir vienam studentui. Na, pagalvojau, atmenu, bėgsiu į universitetą, man netoli, toks šaltis, niekas daugiau neateis, būsiu viena. Lekiu tekina Dominikonų gatve, susirietus į kamuolį.

— Sveikutė, sveikutė, kur taip leki? kažkas nu tveria už alkūnės. Gi žiūriu — šypsos sustojęs rau donu veideliu kun. Lipniūnas. ,

— J universitetą, manau, kad būsiu viena, noriu žinoti, ar man vienai skaitys paskaitą prof. Mykolas Biržiška, — atsakiau, — bet Jūs, kunige, be skrybėlės, tokiam šalty!

— O, perdaug darbo su ta skrybėle gatvėj: tai labutis, tai „dien dobr“, ką čia spėsi kilnoti. Na, bėk, bėk, ale tu ir smalsi, nebūtum moteriškė, —

šyptelėjo kun. Lipniūnas ir nuskubėjo priešinga kryptimi...

— Su, — dumi žemyn, gi sutinku antrą šalčio nebijantį pilietį. Eina sau gatve sumuštinį valgymas koks septynerių-aštuonerių metų berniukas. Irgi be kepurės. Matyt, nuėjo į mokyklą, sužinojo, kad mokykla dėl šalčio uždaryta, tai žygiuoja atgal, dar kepurę kur pametės. Du jaunuoliai, — pamaniau, — abu be kepurė, tik anas, didesnysis, tekinas lekia su reikalais kur, o šis septynmetis be rūpesčių ramiai namo žygiuoja.

(O universitete skelbimų lentoj radau pakabintą raštelį: „Prof. M. Biržiška serga, paskaitos nebus“. Taip nei tada nesužinojau ir šiandien nežinau, ar prof. M. Biržiška skaito paskaitą vienam studentui, ar ne).

Ir taip — ir per šaltį, ir per lietų, vienplaukis, smulkutis, vis pustekinis, kur nors skubas kun. Lipniūnas. Juk be tiesioginių pareigų kunigų seminarijoj ar bažnyčioj reikia ligonį aplankyti, reikia skubėti Laisvės Fondo reikalais, reikia į kokį nors posėdį, susirinkimą; kur be jo.

Apie mišias, kavutę ir sūrius

Buvo 1942 metų pavasaris. Gražų birželio rytą nueinu išklaudyti šv. Mišių į Aušros Vartų kopyčią. Tuoj po Mišių skubantį laiptais žemyn nutvėriau už skverno kun. Lipniūną ir paprašiau, kad jis atlaikytų šv. Mišias. Norėjau, atmenu, išprausti delnan ir piniginę auką.

— Ne, ne, — iškėlė abi rankas aukštyn, — būk protinga, juk žinai, kad ar aš imsiu ar neimsiu, Mi-

šių auka ta pati. Vietoj manęs atiduok kokiam neturtingam mokinukui. Beje, štai raktas, užėik į mano butą, jei turi valandėlę laiko, aš tuoj grįšiu.

Jis nudardėjo laiptais žemyn, o aš pamažėle nuėjau į jo butą, kuris buvo netoli Aušros Vartų. Tai buvo du kambariai: vienas miegamasis, bet visi pasieniai apstatyti knygų spintom, rašomasis stalas irgi ten pat. Antras — salonėlis, kuklus, vėl knygų spinta, didokas stalas, antros spintos viena pusė rūbams, kita maistui. Nespėjau aš pavartyti ant stalo padėtą laikraštį, jau ir jis čia.

— Tai išgersim kavos kartu, — pasakė, — ir tuoj pats griebė pilti iš stovinčio ant stalo kavinuko kavą, krauti man į lėkštę valgių, vis skubėdamas, ragindamas. Užkandžiaudami perbėgom vieną kitą miesto ar politinę aktualiją. Staiga jis užsiminė vieną kunigą, kurį ir aš pažinau.

— Taip šąla, taip šąla jis nuo savo pašaukimo. Atrodo jam tiesiog nuobodu jame. Bet koks puikus žmogus! Svarbiausia — jokio viešo netakto niekur nepadarė. Gal Dievas duos, jis vėl sugrįš į save. Kaž koks vidaus karas vyksta jame. Jis pats savy netelpa. Už tokius reikia daug melstis, sese, — užbaigė šiais žodžiais pusryčius ir nuėjęs į kampan atidarė spintą. Iš ten išėmė porą sūrių, dešros, lašinių, viską greit su metė į seną portfelį. Aš nespėjau susigaudyti, ką jis čia sugalvojo, o jis jau bruka man į rankas sakydamas:

— Vakar gavau siuntinį iš Panevėžio, skani aukštaitiška dešrelė, neškis.

— Kunige profesoriau, — sušukau, — ką Jūs darote?

— Na, na, nesipriešink, būk gera! Jei pati turi užtenkamai, atiduok kas numanai iš kortelių gyvena. Aš dabar taip užsiėmęs. Rasi, rasi kam atiduoti: neturtingam mokiniui, studentui, pati su sesele paragauk irgi.

Padėkojau, atsisveikinau — ką turėjau daugiau daryti — ir išėjau namo galvodama: „Tai tokia buvo mano prašomų šv. Mišių auka. Nieko neėmė, pusrūčiais pavaišino, dar pilną portfelį maisto prikrovė. Ir iš kur ta jo dvasios didybė tokiam smulkiam kūne!“

Paguodos siuntiniai

Vienos Vasario 16 d. proga suorganizavo jis vadinamus „paguodos siuntinius“. Studentų ateitininkų pagalba sudarė sąrašą šeimų ir pavienių asmenų, nukentėjusių nuo bolševikų. Daugiausia kreipta dėmesio į šeimas, kurių ištremtos ar nukankintos šeimos galvos. Buvo sudaryti nedideli siuntinukai iš maisto ir drabužių. Siuntinukai perišti tautiniu kaspinu, už kurio užkištas paguodos laiškas, raginas nenusiminti, pasitikėti Dievo pagalba, o Lietuvai ateisiančios vėl laisvės dienos ir visi lietuviai vėl grįšią į savo namus. Tuos siuntinukus po miestą nešiojo studentai ir moksleiviai. Nebuvo kreipiamas dėmesys į gavėjo pasaulėžiūrą, net religija. Svarbu buvo, kad jis lietuvis ir kad jis Vasario 16 proga jaustųsi esąs vienos lietuvių šeimos narys. Kieno vardu tie laiškai buvo siunčiami, kun. Lipniūno, Laisvės Fondo ar kokio sambūrio, neatsimenu, bet suorganizuoti buvo -kun. Lipniūno. Tie „paguodos siuntiniai“ per Laisvės Fondą dar

buvo dalinami Velykų ir Kalėdų metu, o labai vargstantiems dar dažniau.

Prisiminė jis visus, net už Lietuvos ribų gyvenančius lietuvius. Sykį sutikęs mane gatvėj pasakė:

— Tai pasiuntėm 1,000 markių Elenai V. į Karaliaučių. Girdėjau vargsta ten labai. Pasiuntėm, matysim ar gaus.

O toji Elena buvo studentė šiaip taip susikombinavusi repatrijavimą į Vokietiją, t.y. gavusi legalų pabėgimą iš Lietuvos. Vargo Vokietijoje pusbadžiai laikomų repatriantų stovykloj, Ir ją atsiminė kun. Lipniūnas, surado antrašą ir pasiuntė iš Laisvės Fondo 1,000 markių. Tačiau vėliau Vokietijoje klausiau tą pačią Elenutę, ar ji gavo tuos pinigus, atsakė negavusi. Greičiausiai repatriantų stovyklos vadovybė konfiskavo.

Pasitikėjo intymiuose reikaluose

Charakteringas yra vienas reiškinys jo Vilniaus veikloj, būtent: didelis žmonių pasitikėjimas juo intymiuose reikaluose. Vyras neištikimas žmonai, ji eina klausti patarimo pas kun. Lipniūną, pabėgo sužieduotinė, jaunuolis dūsauja Lipniūnui. Yra buvę ir taip: gyveno Vilniuje jauna, graži našlė, lietuvė. Nebuvo pliuškė: dirbo, studijavo, buvo rimta ir puiki moteris. Bet... susidraugavo ji su vienu vyreliu. Kažkur jis irgi mokėsi, neturtingas buvo, o gal tik tokį nudavė, kad mieloji našliuke jį dar labiau šelptu. Pagaliau iš tos visos draugystės atsitiko taip, kad ji pradėjo laukti įpėdinio. Jaunikaitis, kaip dažnai būna, tada pradėjo nuo jos šalintis. Jaunoji našlė krito tokion despera-

cijon, kad net galvojo apie savižudybę. Draugės studentės pranešė apie tai kun. Lipniūnui. Šis pasišaukė pas save ir našlę, ir jaunikaitį. Kun. Lipniūnui jaunuolis prisipažino, kad jis turįs ir dar vieną mergaitę, kuri irgi laukianti kūdikio. Jis vesiąs vieną iš dviejų, bet kurią dabar patarsiąs kunigas Lipniūnas. Kebli padėtis. Ir, kaip man pasakojo tos našlės draugė, kun. Lipniūnas padaręs tokį sprendimą:

— Ponia, tegu veda tas ponas mergaitę. Ji jaunesnė, gležnesnė, ji neištvers gėdos iš žmonių. Jūs vis. vien esate ponia, turite vyro pavardę, kaip nors susitvarkysit, tik saugok, Dieve, nežudyk savęs ir kūdikio. Tai yra didelė pamoka Jums, ką nevaldoma aistra padaro. Melsk Dievą ir atleidimo, ir stiprybės, tik nežudyk kūdikio, jis nėra kaltas. Davėt jam gyvybę, dabar jis ir Dievo, ne vien jūsų.

O tam jaunikačiui irgi gražų pamokslėlių davęs, kad nežaistų daugiau taip moterimis.

Karta man parodė ta našlę, kuri vedėsi už rankos mažą gražutę mergytę. Ir aš dažnai matydavau ją Aušros Vartuose besimeldžiančia, kai jau kun. Lipniūno ten nebebuvo. Meldėsi ji ir už jį, nes jo žodis pakėlė ją nuo žemės ir jos kūdikio gyvybę išgelbėjo.

Kosmetika ir cigaretė

Buvo toks mūsų moterų būrelis, be vardo. Galbūt, galima būtų jį pavadinti „Antradieniu“, nes kas antradienį, kartais rečiau, bet antradienį mes susirinkdavom pasikalbėti įvairiais klausimais. Iš to būrelio — a.a. Stasė Ramoškaitė-Paliulienė (mirė

Vokietijoje), poetė Julija (rodos, Australijoje, dabar Čikagoj, SP), p. Ladygienė ir p. Juodišienė (rodos abi mirusios Lietuvoj), studentės — Onutė, Monika mano sesutė Stefa, aš.

Be galo mieli ir brangios atminties buvo tie antradieniai. Kartais mes pasigaudavom ir kun. Lipniūno, ir apipildavom jį moteriškais klausimais. Atmenu, Stasė Ramoškaitė, visada miela, taktiška ir drąsi, pirmoji tai pradėjo. Sykį padariusi šelmišką veidelį, Stasė klausia:

— Kaip Jūs žiūrite, kunige, į moteris, kurios dažosi lūpas, žiūrėkit — mano padažytos.

Žvilgterėjo jis į Stasę, mes visos susijuokėm iš tokio mielo ir nuoširdaus klausimo. Kuriai moteriai tai neįdomu? Susijuokė ir kun. Lipniūnas, dar kartą pažvelgė į ją ir pasakė:

— Tamsta turi tikrai išblyškusį veidą, padažy tos lūpos jį pagyvina. Čia ne nuodėmė, panele Stase. Žinot, ponios ir panelės, yra veidų, kurie šaukte šaukiasi dažų. Truputis, saikingai, nieko. Tai padeda, tik, žinoma, visai jaunutėm dažytis netinka, nes to joms nereikia, o dažnai dar save pagadina.

Po šito teigiamo atsakymo, išdrįsau paklausti ir aš:

— O kaip jūs žiūrite, kunige, į rūkančias moteris? Aš kartais užsirūkau.

— Kai aš studijavau Prancūzijoje, tai ten studentės rūkė ne tik papirosus ar cigaretes, bet cigariles, bet geresnių katalikių aš nesu gyvenime sutikęs. Tai yra įprotis negirtinas sveikatos atžvilgiu, bet jis nieko bendro su žmogaus dvasia neturi. Taip kad, jei kada užtrauki dūmelį, nesigrausk.

Estetikos tačiau rūkymas moteriai nepriduoda. Nėra pagaliau pas mus priimta, kad moteris viešai rūkytų. Tai yra papročio reikalas, bet kartais reikia griežtai laikytis ir vietos papročių. O be to, — rūkyti yra nesveika.

Rožės ant stalo

Kun. Lipniūnas buvo populiarus ir lenkų tarpe. Artimo meilės srity jam nebuvo tautybės. Kartą vėlyvą šalta rudenį buvau koku tai reikalu pas jį. Pamačiusi ant stalo didžiausią puokštę rožių, nustebusi sušukau:

— Na jau, tik Jus dievinanti davatkėlė šitokiu laiku galėjo Jums atnešti rožių. Taip sunku jų gauti Vilniuje.

— Nežinau, ar ji davatkėlė — nusijuokė jis, — nedaug pažįstu. Bet tas rožes šiandien atnešė tikrai moteris, vieno lenko kunigo sesuo. Šiaip taip pavyko jį iš vokiečių kalėjimo išvaduoti. Ryt jį palei džia. Eisiu prie kalėjimo pasitikti. Prisdėjau ir aš prie jo gelbėjimo akcijos, tai šiandien jo sesutė rožių man atnešė.

Lipniūnas yra ir mano

Brangino kun. Lipniūną visi, visi jį savinos. Prisimena toks įvykis. Sėdžiu kartą „Valgio“ užkandinėj ir laukiu pietų. Prie manęs viena laisva kėdė. Ateina vienas jaunas ponas, atsiklauses ar laisva kėdė, atsisėda prie mano staliuko. Mudu, pasirodo, buvom kažkada susipažinę. Buvo mane supažindinusi mano sesutė ir tarp kitko pasakė, kad jis evangelikas, bet visada einas į Šv. Joną klausyti kun.

Aušros Vartų Marija.

Lipniūno pamokslų. Buvo šeštadienis, valgyti nesku-
bėjom, šnekučiavom šį tą. Pagaliau jis pervertė
„Naujosios Lietuvos“ šeštadienio numerį, šešta-
dieniais ten būdavo paskelbta ir lietuviškų pamaldų
tvarka.

— A, ryt Šv. Jone kun. Lipniūnas sakys pa
mokslą, — džiugiai pasakė.

— Jūs einat į šv. Joną? Klausot kunigo Lip
niūno pamokslų? Bet Jūs, rodos, evangelikas?! —
Tyčia taip klausiau, širdy džiaugdama si tu.

Jis truputį raustelėjo, iš pykčio, — mačiau.

— Jūs manot, kad Lipniūno pamokslai tik jums,
katalikams, tetinka. Ar ne per daug šovinizmo jūsų
žodžiuose, panele? O aš jums pasakysiu, kad jo pa
mokslai tinka kiekvienam krikščioniui ir kiekvienam
žmogui, tu labiau lietuviui. Jei norit, pykit, bet
kunigas Lipniūnas yra ir mano. Manau, kad aš jį ne
mažiau branginu kaip jūs.

— Aš tikiu, aš tuo labai džiaugiuos, nepykit, aš
nenorėjau jūsų užgauti, tikėkit, aš tyčia norėjau tik
jūsų nuomonę išgauti, — teisinaus, visai nemeluo-
dama, nes tikrai buvo džiugu girdėti, kad juo savinas
visi lietuviai.

Paukšteliui čiulbėti užginta

Bet jo veikla, jo populiarumas ir jo pamokslai,
aišku, atkreipė dėmesį vokiečių civilinės valdžios.
1943 m. pradžioj suretėjo jo pamokslai šv. Jone, vė-
liau visai nebesigirdėjo keletą sekmadienių. Pradėjo
kalbėti žmonės, kad vokiečiai jam uždraudę
pamokslus sakyti, kad jis esąs sekamas. Tuo tarpu

atėjo vasario 16 d. L.G.S.F. sporto klubas vienoje
„Valgio“ svetainėj suruošė savo sportinės veiklos,
kiek tai metų — nepamenu, minėjimo vakarienę.

Buvo sukviesta 80—100 žmonių. Tai buvo tik
priedanga, o iš tikrųjų neoficialus Vasario 16 d.
minėjimas.

šalia Vilniaus miesto burmistro sėdėjo prie stalo
ir kun. Lipniūnas. Užkandžiaujant buvo pasakyta
keletas kalbų, padainuota. Visi laukė, kada pagaliau
kun. Lipniūnas prašneks: juk taip jo žodžio visi ir
visur laukė. O jis visą laiką šypsojos ir šnekučiavos
su kaimynais. Pagaliau iš vieno kampo mūsų entu-
ziastų grupelė pradėjom jo pusėn leisti šūkius:

— Žodi, žodeli, kun. Profesoriau (dažnai ir taip
jį titulavom, jam ir draudžiant, o pagrindo turėjom:
jis buvo lektorius Vilniaus Kunigų Seminarijoje ir
Pedagoginiam Institute), kunige Lipniūnai!

O šis tik žiūri į mus liūdnom akim, vis
šypsos, atsimenu. Mes vėl duodam ženklus, kad kal-
bėtų. Pagaliau jis atsistoja, mes nurimstam, o jis
pasako tik tiek:

— Šiom dienom (ar šiandien — nepamenu S.P.)
mūsų šeima padidėjo vienu sportininku. Mūsų
burmistras susilaukė gražaus vaikučio. Ilgiausių
metų!

Tai buvo jo žodis. Kai mes vėl zirzėm jo dau-
giau, jis sukryžiavo du pirštus ant lūpų ir vėl
šypsojos. Mes aprimom ir pradėjom savo tarpe
šnekėtis, kad tikrai turbūt kas nors rimto yra, kad
mieste sklindančios kalbos turi pagrindo. Po
vakarienės prisigrūdome keli prie jo, ir aš, nutaikiusi
proga, tyliai paklausiau:

— Kodėl jūs, Kunige Profesoriau, nieko nekalbėjot, kodėl?

Pasižiūrėjo jis liūdnom, liūdnom akim į mane ir pasakė:

— Paukšteliiui sparneliai suristi ir čiulbėti užginta.

Man pasidarė neapsakomai liūdna ir viskas aišku. Jis tai pastebėjo, spūstelėjo man ranką, nusišypsojo ir pasakė:

— Bet jūs laikykitės!

Apsisuko ir nuėjo. Tai buvo paskutinis jo žodis, paskutinis jo žvilgsnis, paskutinė jo valia, jo testamentas. „Jūs“ — tai ne aš, kaip asmuo, tai visa tauta. Daugiau po to aš jo nebesutikau. Tyčia vengiau eiti į namus, nes galvojau, kad gal ir tai dabar jam pavojinga.

Areštas

Taip prabėgo keletas savaitių. Tik vieną rytą, 1943 kovo 17 d. suskamba skambutis. Atidariusi duris, pamačiau vieną studentą. Įleidžiu vidun.

— Blogos naujienos, — šis tuoj sako, — šiandakt areštavo kun. Lipniūną, daug dar kitų. Uždarytas universitetas, Pedagoginis Institutas. Studentai iš vaikyti iš bendrabučių. Gal galėčiau pas jus pasidėti lagaminą, — pabaigė.

— Areštuotas Lipniūnas, Viešpatie! — išsi-
veržė iš manęs. Ir visa Širdies gėla susiliejo šitame šauksme: ir už universitetą, už kitas mokslo įstai-
gas, ir už kitus areštuotus lietuvius, už visą kryžiaus

kelią, kuriuo mūsų tauta pradėjo eiti nuo 1940 metų birželio.

Vėliau Aušros Vartų koplyčioje kunigui skaitant maldos žodžius už tėvynę „... surink išblaškytus savo tautos vaikus“ — girdėjau ne kartą žmonių atodūsius:

— Viešpatie, Lipniūnas!

O tas mūsų brangus Lipniūnas koncentracijos stovykloje savo gydančiu žodžiu buvo balzamas kitiems, kaip rašo apie jį atsiminimuose jo bendro likimo draugai — kacetininkai.

Šiomet sueina 10 metų, (taip buvo rašyta 1955 m., šiomet — 1985 m. — jau 40 m. SP.) kaip išėjęs iš kaceto nuo šiltinės epidemijos mirė kun. Lipniūnas.

Kažkada tai Vokietijoje skaitydama prof. Ylos atsiminimus apie kun. Lipniūno mirtį, patyriau, kad sirgdama kun. Lipniūnas pasakęs: „Tiek ruošiasi, tiek išvargta, o dabar reikės...“ Vadinasi, ir mirties akivaizdoje turėjo galvoj kitus: kitų labai, tautai ruošiasi gyventi ir dirbti, ne sau. Skaudžiausiai dėl to išgyveno mirties valanda.

O Kunige Lipniūne, Tu žvelgi iš Anapus į mus, matai mus, išblaškytus po svečias šalis, matai mūsų susmulkėjimą, matai, kaip dažnai lietuvius lietuvio nebemyli, bet jis sakosi tėvynę mylįs.

Mes jaučiame, kad už tai Tu mus ir dabar iš Anapus perspėji. O kad Tu būtum čia, kaip Tu bėgotum vienplaukis, mus viens kitą branginti šaukdamas!

Atleisk, kad aš neradau geresnių žodžių aprašyti Tave. Tu buvai toks kuklus, jaučiu, kad ir už tai nori mane barti.

Nebark, aš tik patenkinau savo vidaus šauksmą, nes jau keletas metų kažkas šaukė mane parašyti tai, ką padariau tik šiomet Tavo mirties dešimtmečio proga.

Nebark manęs iš Anapus ir už tai, kad Tavo mažas paveikslėlis ilsisi mano maldaknygėj, nes aš į Tave galiu melstis kaip į šventąjį.

*„Draugo“ kultūr. priedas
1955 m. bal 8 d.*

47 lietuviai įkaitai Stutthofo koncentracijos stovykloje

1943 m. kovo 16—17 d.d. Lietuvoje buvo suimti 47 lietuviai, jų tarpe ir kun. Alfonsas Lipniūnas.

Dr. Vanda Sruogienė (įkaito prof. Balio Sruogos žmona) taip rašo apie tuos įkaitus „Balys Sruoga mūsų atsiminimuose“ 1974. m.

S.P.

„Stutthofo 47 kalinių grupė atsidūrė betarpiškoje Himmlerio žinioje, kaip lietuvių tautos įkaitai. Tą žodį „Geisel“ girdėjau iš Hingsto ir iš Lietuvos gestapo viršininko Jaegerio.

— jeigu jūsų jauni vyrai eis į mūsų kariuomenę, jūsų vyras ir kiti bus laisvi, jei ne... — ir Jaegeris užbaigė iškalbingu rankos mostu.

Po karo Stutthofe rastame dokumente, liečiančiame visus 47 Lietuvos įkaitus, prie kiekvieno kalinio pavardės parašyta:

„War fuehrend in der Litauischer Widerstandsbewegung und hat insbesondere gegen die von

Reichskommissar angeordnete Mobilisation des Litauischen Volkes gehetzt. Auf Anordnung der Sicherheitspolizei und der SD Ostland und mit Einverständnis mit höheren SS und Polizeiführern wird er bis auf weiteres in ein Reichsdeutsches Konzentrationslager ueberstellt.

Jaeger
SS Standartenfuehrer."*

* Vadovavo lietuvių pasipriešinimo judėjimui ir ypatingai kurstė prieš Valstybės komisaro įsakytą, lietuvių tautos mobilizaciją. Valstybės saugumo policijai ir Rytų krašto Saugumo Tarybai susitarus su Valstybės gynybos štabu bei policijos vadais, siunčiamas neribotam laikui į Vokietijos Reicho Koncentracijos stovyklą.

Jaeger

Inž. Pilypas Narutis

Kun. Alfonsas Lipniūnas — šventasis

Tarp moksleivių

— šiandien susirinkimas Katedros klebonijoje. Ateik! — šnipštelėjo Jonas Bartkus pertraukos metu.

Moksleivių ateitininkų veikimas buvo uždraustas, bet iš Panevėžio berniukų gimnazijos direktoriaus kun, Lindės-Dobilo neteko išgirsti ko nors pikto sakant prieš ateitininkus. Inspektorius Liudvikas (vokiečių kilmės), nors ir buvo labai griežtas, o kartu ir mūsų klasės auklėtojas, taip pat niekad nelietė ateitininkiško klausimo. Vistiek, eiti į susirinkimą, kuris buvo slaptas, ir visos žinutės buvo perduodamos tik žodžiu, pavieniui visada būdavo nelabai jauku. Mūsų jauną vaizduotę ypač drumstė, kai mes, vaikai, iššifravome, kad name prieš Katedros kleboniją gyveno vienas saugumietis. Jo kambario langas spoksojo tiesiai prieš pagrindines klebonijos duris. Nežinojome, ar tas saugumietis stovi ir žiūri prie to savo lango nuolat, bet bent instinktas diktavo vengti to viešo klebonijos įėjimo: eidavome į klebonijos svečių kam-

67

barį, kuriame dažniausiai ir būdavo susirinkimai, pro užpakalines klebonijos duris.

Susirinko mūsų, berniukų II-os, III-ios, VI-os ir gal V-tos klasės apie 15. Mus priėmė kunigas — mažo ūgio, su dideliais akiniais. Jo mažam ūgiui tie akiniai atrodė dar didesni nei normaliai, ir man atrodė, kad ir jis pats nelabai patogiai jautėsi tų didelių akinių slegiamas — dažnai juos taisė. Smalsiai sekėme, ką tas kunigas mums čia pasakys. Jis save prisistatė maždaug taip:

— Aš esu Alfonsas Lipnickis. Aš jus matau pirmą kartą, bet aš manau, kad mes susitiksime dažniau ir susidraugausime ... Žodis „susidraugausime“ man neatrodė realus: juk kaip gali kunigas susidraugauti su moksleiviu — nei jam įdomu, nei man. Taip kritiškomis mintimis pasitikau jo pirmuosius žodžius. Jis tęsė toliau:

— Jūs esate gimnazistai. O ar žinote kokia svarbiausia gimnazijoje pamoka? (ir nelaukęs mūsų atsakymo, toliau tęsė) — Lietuvių kalba yra pati svarbiausia jūsų pamoka. Aš manau, kad jūs visi gerai mokotės, bet aš noriu jus išbandyti. Aš padiktuosiu diktantą. Man įdomu, ar niekas iš jūsų nepadarys klaidų?

Jis padalino mums po pieštuką, po lapą popieriaus, ant kurio mes užrašėme tik savo vardą, ir padiktavo apie pusę lapo. Man, antrokiui, tas diktantas buvo sunkokas, padariau klaidų. Berods, tik vienas iš mūsų nepadarė klaidos. Tai buvo Bronius Stasiukaitis. Jis buvo penktokas. Kun. Lipnickis (taip jis tada dar vadinosi), čia pat ištaisė visų diktantus, pakartojo, kad lietuvių kalba yra pati

svarbiausia pamoka, o jei kas nors turi sunkumų, kad ateitų pas jį ir jis padės. O kelis, tarp jų ir mane, jis pasikvietė, kad ateitume kitą kartą atskirai dėl klaidų pasikalbėti. Toliau susirinkime buvo įvairūs pasikalbėjimai. Susitarėme, kad būtų įdomu retkarčiais susirinkti. Pagal kun. Alfonso pasiūlymą, išsirinkome iš trijų valdybą, prie kurios dar pridėjome iš kiekvienos klasės po atstovą. Paprastai pradėtas susirinkimas buvo užbaigtas malda. Su manimi jis paskyrė pasimatymą po kelių dienų.

Tas pasikalbėjimas su kunigu buvo paprastesnis negu aš tikėjausi. Jis tik truputį paminėjo tas mano klaidas diktante. Užsiminė, kad mes visi darome klaidų ir turime jų vengti, o lietuvių kalba yra labai įdomi ir graži. Kuo labiau į ją gilinsimės, tuo labiau ji patiks. Visą kitą laiką, virš valandos, mūsų šneka nuklydo į gimnaziją, į mano draugus, į mano norus. Jis pasipasakojo ir apie save ir, kas mane labiausiai įdomavo, apie savo keliones į Prancūziją, Italiją. Iš jo išėjęs pajutau, kad nors jis ir yra kunigas, bet aš galiu su juo pasikalbėti beveik taip kaip ir su draugais: paprastumas, kasdieniškumas nustelbė kunigišką oficialumą, kuris savaiame gaudia kiekvieną kunigą, santykiaujant su ne kunigu. Lipniūno būdas buvo labai priimtinas moksleiviams ir visam jaunimo charakteriui: jis sutapo su jaunimu, ir panevėžietiškas jaunimas jį pasisavino taip kaip vėliau kun. Alfonsą Sušinską.

Rekolekcijos

Moksleiviams rekolekcijos būdavo didelė

šventė. Trejetą dienų neidavome į pamokas ir, be to, jos būdavo Berniukų ir Mergaičių gimnazijoms kartu, kurios Panevėžyje buvo atskiros. Apie 1000 — berniukų ir apie 1000 — mergaičių pripildydavo Panevėžio Katedrą, kurioje vysk. K. Paltaroko pastangomis didžiajame altoriuje buvo didelis paveikslas, rodąs Šv. Kazimierą, pasirodžiusį prie Dauguvos, sustabdžiusi rusiškąją ekspansiją. Nors abi gimnazijos turėjo labai gerus kapelionus — kan. Juozą Ruškį ir kun. Adolfą Stasį, bet jie rekolekcijoms parūpindavo kitus kunigus, šį kartą kun. Alfonsą Lipniūną.

Ano meto sąlygose mergaičių ir berniukų bendri suėjimai buvo reti, ir rekolekcijos buvo viena iš tų retų progų. Nors bažnyčioje mergaitės susitelkdavo kairėje — moterų pusėje, o berniukai dešinėje — vyrų pusėje, bet buvimas kartu bažnyčioje buvo atrakcija ir berniukams ir mergaitėms. Ateidavo ir liuteronu ir pravoslavų tikėjimo moksleiviai, nors jie turėjo atskiras savo religijos pamokas ir neturėjo eiti į tas rekolekcijas. Bet ir visų į rekolekcijas einančių arba neinančių niekas netikrino: ar eini, ar neini, tai buvo lyg ir laisvas apsisprendimas. Stebėtinai susirinkdavo visi, ir kitų religijų moksleiviai naudodavosi kvietimu.

Ir šį kartą, rekolekcijas vedant kun. Alfonsui Lipniūnui, Katedra buvo pripildyta per visų trijų dienų susikaupimus. Pamokslai buvo ne tik bendri, bet ir atskirai grupėmis: atskirai mergaitėms, atskirai berniukams, atskirai vyresniesiems, atskirai jaunesniesiems. Pamaldų metu muzika, vargonais ir giesmėmis pasirūpindavo visų mokinių labai

mylimas ir mėgiamas muzikas mokyt. Mykolas Karka. Muzikos pamokos būdavo gimnazijoje privalomos. Muzikas Karka mokėjo įdiegti meilę dainai ir giesmei. Ir ypač rekolekcijų metu suskambėdavo Karkos parinktų giesmių akordai, papildydami susikaupimą ir išpūdį.

Kun. Lipniūnas stengėsi ir jam pavykdavo susikaupimuose turėti tiesioginį ryšį su moksleiviais, gyventi jų nuotaikomis jiems rūpimais jaunuoliškais klausimais. Jis leisdavo ir paragindavo, kad visi, kas tik turi klausimų, gali jį kreiptis ir raštu klausti, nepasirašant savo pavardės. Visada būdavo gerokas klausimų lapelių pluoštas, j kuriuos jis kantriai atsakinėdavo. Vienas iš tų klausimų, kuris labiausiai įstrigo mintyje, nes jis po to labiausiai tarpusavyje tarp mokinių buvo diskutuojamas, skambėjo taip: „Ar galima bučiuotis?“ Kun. Lipniūnas labai trumpai atsakė: „O, taip! Brolis — sesutė, sesutė — broli, arba mamytę ir tėtį reikia pabučiuoti, kai nori juos pradžiuginti arba pagerbti“. Bet, atrodo, kad tas atsakymas nevisai patenkino klausėją ir netrukus atėjo sekantis raštelis su aiškesniu klausimu: „Ar mergaitė gali bučiuoti berniuką — draugą?“ Čia jau, kun. Lipniūnas perskaitęs stabtelėjo, galvojo. Didelėje Katedros erdvės tyloje visi laukėme atsakymo. Ir po gana trumpo stabtelėjimo kun. Lipniūnas pradėjo: „Tėvas išėjo su savo mažu sūnumi pasivaikščioti. Ir jie priėjo prie naujai pastatyto stulpo, kuris buvo storai išteptas derva, degutuotas. Ir sūnelis klausia tėvelio: tėveli, ar aš galiu lipti ant to stulpo?“ Tėvelis sako: „Ne, sūneli, nelipk, išsitepsi!“ Sūnelis tėvelio nepaklausė., ir...

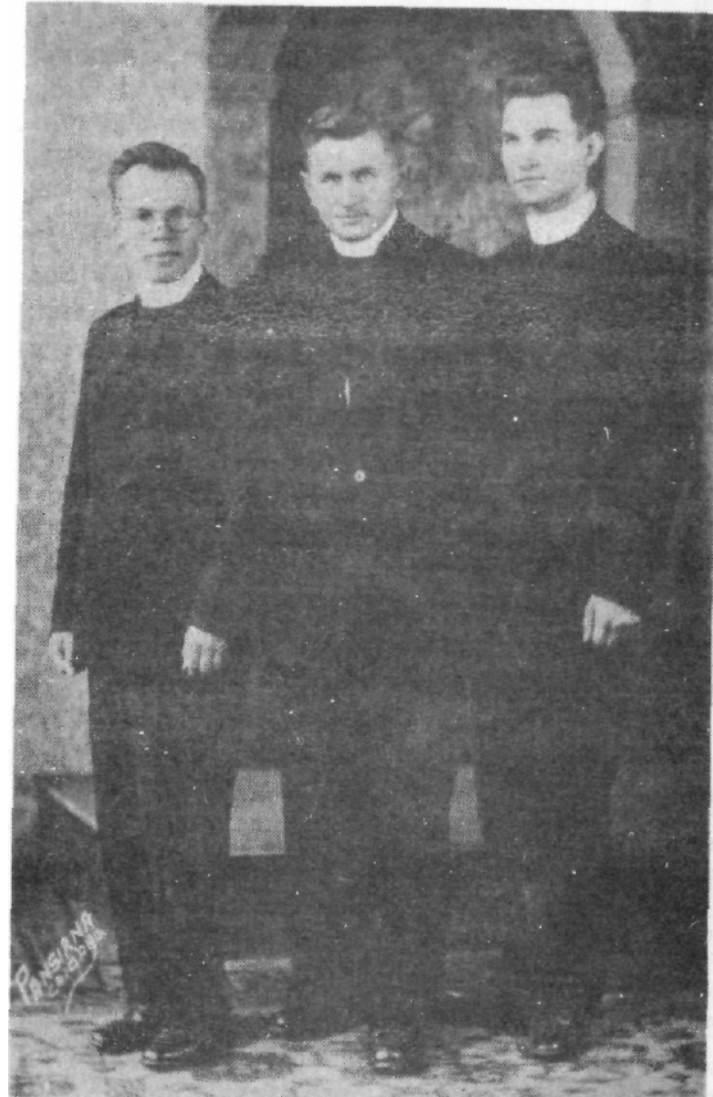
žinote kas atsitiko?.." Tuo klaustuku ir užbaigė kun. Lipniūnas tą visiems moksleiviams įdomų klausimą.

Kai pagalvoji apie du Aukštaitijos jaunimo vadus: kun. Alfonsą Sušinską ir kun. Alfonsą Lipniūną, tai išorėje randi du priešingumus. Kai Sušinskas buvo dinamiškas, judrus, impulsyvus, tai Lipniūnas daugiau ramus, susitelkęs, sakyčiau, dvasingas. Bet jie abudu skirtingai patiko jaunimui, jie abu kiekvienas vis kitaip spinduliavo savo dvasinėmis vertybėmis. O vertybės visus patraukia ir visus vilioja, net ir negalint tų vertybių pasiekti. Ir būdinga: tie abu dvasiniai jaunimo vadai buvo rakštis ir sovietiniam ir naciniam okupantui — vienas buvo kalintas komunistų celėse, o antrasis nacių KZ-te.

Koncentracijos stovykloje

Kun. Lipniūno, kun. Sušinsko ir kun. Ylos didžiais dvasingais polėkais nuteiktą Nepriklausomos Lietuvos jaunimo kartą prislėgė demoniškai žiauri sovietų ir nacių okupacija. Kun. Alfonsas Lipniūnas persikėlė į Lietuvos sostinę Vilnių. Čia prasiėdėjo jo garsūs pamokslai Aušros Vartų Koplyčioje ir Šv. Jono bažnyčioje. Iš čia plaukė jo dvasingas žodis Lietuvos studentijai. Tie pamokslai nacių vadovus nervino labiau, negu bolševikų arba lenkų partizanai, kurių miškuose vis daugėjo ir daugėjo, nacinei okupacijai besitęsiant.

Kad mane naciai suims, ar kad neleis Lietuvoje gyventi, tikėjaisi. Uždėtas naminis areštas, nelei-

Panevėžio vyskupijos kunigai, atvykę į Čikagą 1933 m. Iš k.: kun. Alfonsas Lipniūnas, kun. Matas Šermukšnis ir kun. Antanas Deksnys (dabar vyskupas).

džiant man iš Kauno išvažiuoti, aiškiai bylojo, kad naciai tik laukė momento mane nuo pogrindyje susirišusių draugų atskirti. Bet nustebau, kai šalia savęs pamačiau rikiuotėje stovintį kun. Alfonsą Lipniūną ir taip kaip mane priverstą vykdyti SS — mano įsakymus: „Muetze ab“ ir „Muetze auf“.

Peržvelgdamas visą kalinių grupę, prie kurios ir mane priskyrė, save raminau bent tuo: „Aš esu tik studentas, o visi kiti — profesoriai, advokatai, ministrai, pulkininkai ir net... kunigai... su kuriais joks slaptas antinacinis veikimas manęs tiesiogiai neįjungė, tad neturėtų būti man blogai"... Šitaip save guodžiau ir raminau, kitiems to ir nedrįsdamas pasakyti. Tokia nuotaika buvo pirmomis suėmimo dienomis Stutthofio koncentracijos stovykloje.

Aš galvojau, mažiau ir laukiau, kada mus pradės tardyti, kankinti, išgauti parodymus tokius, kurie yra reikalingi, kad galėtų mus nuteisti... Tą vaizduotę pradžioje papildė ir iš teisingumo ministerio M. Mackevičius, jau bolševikų kankinto, nugirstos užuominos: „Jie negali mūsų taip ilgai laikyti netardydami ir neteisdami..." Gal dėl to pradžioje Stutthofio dienos ir net valandos slinko labai pamažu, lėtai, kaip ir tos visos kalinių kolonos, varomos iš darbo arba į darbą, nors varovai bandė tų kolonų žingsnį spartinti. Kasdieniškoji KZ-to tikrovė perviršijo bet kokią pirmąją vaizduotę, nors iš komunistinių politinių kalinių buvome girdėję jau labai daug išgyvenimų.

Antrasis barakas

Antrasis kalinių barakas Stutthofio KZ-te buvo skiriamas naujų kalinių apnaikinimui arba sunaikinimui. Tai vadinamas blokas 2-trasis, kurio vadovas kapo buvo Kazlowski. Tik pora būdų buvo iš 2-trojo bloko ištrūkti. Vienas, kai jau esi silpnas, kad jau nebegali dirbti, o tik velki kojas. Tada prijungia prie „Kripelių“ bloko, o iš ten jau kelias į krematoriumą... Antras būdas, jei daktaras pripažįsta, kad sergi, ir paima į „Ligoninės“ baraką, bet ir iš čia greičiau patenki į „Kripelių“ bloką negu į kokią kitą darbo kolonų bloką.

Mūsų grupė buvo priskirta 2-trojo bloko Kazlowskio malonei. Kazlowski, atrodo, žinojo kokią pareigą jis turi atlikti: per pirmąjį susitikimą mus pasveikindamas „Litewska inteligentia banda“, pridėdamas, kaip ir visi lenkai daugumoje, „kurvi syn“ priežodį. Jis priminė mums tą garsų posakį „Die Arbeit macht das Leben sues“. O sužinojęs, kad mūsų tarpe yra net du kunigai, pridėjo, kad kunigas turėtų būti danguje, o ne žemėje, ir dar čia jo barake...

Nežinau kokio „proga“, ar ginčas buvo tarp kun. Lipniūno ir Kazlowskio, antrąją buvimo savaitę, pamačiau kun. Lipniūną atsvyruojantį ir vienoje rankoje laikantį savo akinių rėmus, o antroje rankoje laikantį iškritusį vieną akinių stiklą. Nesakė kodėl, tik pasakė, kad Kazlowski davė jam antausį ir akiniai nukrito. Jis puolęs čiupti akinius, tada Kazlowski spyręs. „Ačiū Dievui, nuspyrė mane ten, kur mano akinių antrasis stiklas nuriedėjo.

Susiradau"...

Lipniūnas turėjo didelę trumparegystę ir turėjo nešioti storus, sunkius akinių stiklus. Jis žinojo, kas jo laukia, jei jis prarastų bent vieną akinių stiklą. Be akinių jis aklas, ir ką tai reiškė KZ-te, jam buvo aišku. Ir šį kartą jis net negalvojo apie apdaužymą, nors ir svirduliavo, bet tik apie akinius. Bandžiau jam pagelbėti, stiklą į akinius įdėti, bet buvo neįmanoma. Čia, laimei, prisistatė vienas lenkutis, pasisakęs, kad jis yra katalikas, nuvedė Lipniūną pas kitą savo draugą stalių, kuris iš dirbtuvių suorganizavo klijų ir įtvirtino stiklą į rėmus. Nuo to laiko mačiau, kaip stropiai saugojo Lipniūnas tuos savo akinius. Vos tik kada pramatydavo, kad jį gali kas nors mušti, nusiimdavo tuoj akinius ir trumpai baukščiai užsidėdavo — husiimdavo, užsidėdavo — nusiimdavo, kol visiškai įsitikindavo, kad mušimo pavojus yra praėjęs. O mušimas — tai KZ papuošalas, lyg žaisliukai Kalėdų eglutei, be kurių eglutė nebūtų Kalėdų eglutė. Muša, kad pabudintų iš miego, muša, kad bėgtum praustis; muša, kad greit nusipraustum; muša, kad bėgtum valgyti; muša, kad skubėtum pavalgyti; muša, kad greit stotum į kolonas, kad eitum į darbą; muša ir kad užbaigtum darbą ir stotumei vėl į koloną... galiausiai muša kapas ir tada, kai jis neturi ko dirbti, nes SS — mano akyse tik tas kapas yra geras, kurį jis mato nuolat ką nors mušant.

Atsimenu vieną iš pirmųjų savaitių, mano darbo grupėje prie žvyro darbų buvo ir kun. Lipniūnas ir jaunas lenkiukas mus apšvietė: esu jūsų kapas ir aš nuolat jus mušiu.

Bet, nesirūpinkite, aš jūsų neužgausiu. Aš esu katalikas (su pasididžiavimu tai pasakė, gal žinodamas, kad mūsų tarpe yra kunigas), bet SS-manai iš tolo turi matyti, kad aš „dirbu“ su botagu.

Mes buvome labai patenkinti būdami jo globoje. Bet tas buvo tik vieną savaitę. Vėliau mačiau, kad jis buvo kito kapo sumuštas, o paskui iš viso jo pasigedau. Jo draugai man paaiškino, kad jo jau nebėra: vadinasi, buvo sunaikintas. Esą jis nesutikęs duoti 20 rykščių kaliniui, o tai buvo oficiali kapų pareiga egzekucijose. Matyt jo sąžinė to jau neleido... tad, tie patys „draugai“ kapai, jį nubaigė, kaip neatlikusį „pareigos“.

Kazlowskis savo mušimo „pareigose“ buvo ne tik stropus, bet ir nuoširdus — profesionalas. Lenkai pasakojo, kad iš profesijos jis buvo mėsininkas. Vokiečiai jį areštavę, kai Pomeranijoje buvo valymas nuo lenkų, ir Pomeranija vokiečiai apsodino „volksdeutschiais“. Areštavo jį su visa lenkų mase. Taip patekęs į KZ-tą su visais lenkais jis buvo atžymėtas raudonu trikampiu, kas reiškė — politinis. Nuo pat pradžios pasižymėjo mušimu, užmušdamas savo tėvą, tokį pat politinį kalinį. Sakoma buvo, kad Kazlowskis negalėjęs miegoti, jei per dieną bent 5-kių kalinių neužmušdavęs. Kun. Yla aprašo Kaziowskio „pasveikinimą“ Velykų rytą: sunkiais, vinimis apkaustytais, SS-maniškais batais, bėgdamas per miegančių kalinių galvas, kėlė juos pusryčiams... Mes kaliniai gulėjome ant grindų susiglaudę, dalindamiesi du, trys viena paklode...

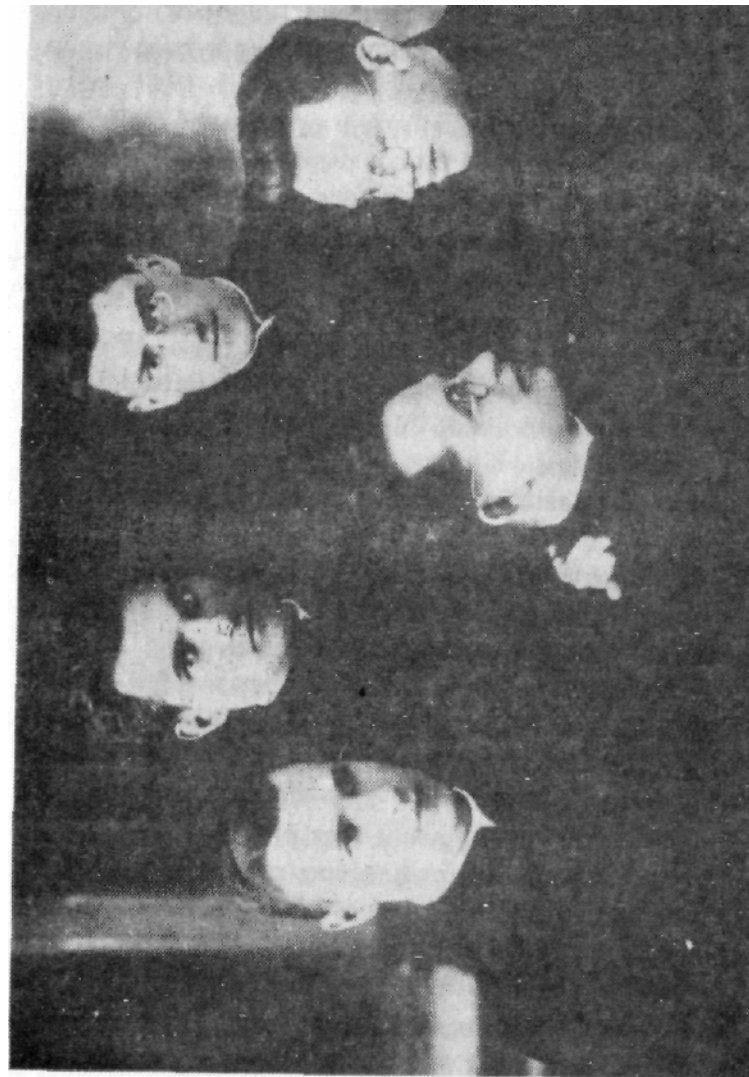
Kriminalistų „žaliukų" (nešiojo žalią trikampį), dauguma buvo vokiečiai, ir jų buvo nedaug, bet jie

visi buvo kapai, prie jų prisijungdavo ir keliolika politinių ir jie tvarkė visą tą tūkstantinę kalinių mase. Alkis nugramzdindavo žmogų į žvėries būseną. Iš alkie žmogus mušdavo kitą žmogų, kad galėtų pasiimti bent tos dienos to užmuštojo maisto davinį. Alkanas žmogus nebesuvokia, ką jis daro...

Kazlowskio bloke jau per pirmąjį mėnesį buvo apnaikintos mūsų visų fizinės jėgos ir pradėjo kristi pirmosios mūsų aukos: Puodžius, Masaitis, Kerpė, Tumėnas... Kita dalis jau perėjome į „kripelių“ bloką... kiti į ligoninę... Ir Lipniūną mes vadinome — smūtkeliu..., vos kryptuojantį.

Kai Himlerio įsakymas mus sušaudyti (tas paaikškėjo po karo, bevartant dokumentus), buvo pakeistas KZ-tu iki gyvos galvos, pasilikusius gyvus mūsų Lietuvos įkaitus išskyrė iš bendrųjų barakų, perkeldami į atskirą baraką. Tuo būdu jau mes nebepriklausėme „žaliukų“ arba kapu malonei. O pagal „seną tradiciją“ KZ-te, jei kas nors paslinkdavo viena kokia nors pakopa aukščiau, pasidarydavo lyg ir „neliečiamas“, galėdavo atsiskaityti su tais, iš kurių ką nors blogo buvo patyręs. Kai visi tie kapai pajuto, kad mes jau nesame jų malonėje ir jie nebeturi galios ant mūsų, tai išgirdome iš kitų kalinių, kad jie dabar bijo mūsų. Jie visi ėmė mūsų vengti, o ypač Kazlowskis.

Panevėžyje dirbę kunigai: iš k. kun. V. Balčiūnas, kun. A. Deksnys (dabar vyskupas), kun. A. Spurgis, kun. A. Juška ir kun. Alfonsas Lipniūnas.

Žmogūdžio išpažintis

KZ-tas augo, didėjo; mirštančiųjų skaičiui diena iš dienos augant, naujų kalinių įplauka žymiai viršijo mirštančius dešimteriopai. Buvo prieš 1944 metų Velykas. Kun. Lipniūnas priėjo prie manęs, pakvietė eiti pasivaikščioti, jis norįs pasikalbėti. Tik vaikščiojant ore galima buvo *kaq* nors asmeniškai pasikalbėti „į ausį“, kad kiti negirdėtų. O paprastai, jei kas nors vaikščiodavo su kunigu, Yla ar Lipniūnu, niekas nē nebandydavo trukdyti. Visi žinojome, kad tuo būdu būdavo atlikinėjamos išpažintys. Ir jie, kunigai, nuolat vaikštinėdavo ore, net ir lietui lyjant: matėme kaip jų „vaikštinėjimo draugai“ vienas po kito keisdavosi. Kunigai tik retkarčiais duodavo „masine“ išpažintį: grupelė žmonių iš anksto susitardavo susirinkti tam tikru laiku, tam tikoje vietoje, kad iš tolo matytų jie kunigą, kuris juos iš toto palaimindavo. Ypač tuo naudojosi moterys kalinės, nes prie jų kunigams prieiti nebuvo leidžiama.

Vieną dieną kun. Lipniūnas, pasivedęs mane nuošaliau nuo kitų, užklausė:

— Be abejo, tu pažįsti Kazlowskį?

— Kodėl to klausai? — juokdamasis atsakiau.

Jis man be jokių įvadų taip prabilo:

— Ateinantį sekmadienį po pietų, apie 2 val., Kazlowskis pakvietė mane pas save kavutės. Sakyk, kaip tu manai — eiti man pas jį ar ne?

Prasidėjo mudviejų svarstymai. Aš jo paklausiau:

— Ar tai viešas pakvietimas?

— Ne, jis prašė to niekam nesakyti, — atsakė susirūpinęs Lipniūnas.

Mūsų pašnekesys užtruko netoli valandos, tik lagerio švilpukas pertraukė: ženklas, kad turime stoti į rikiuotę. Neklausiau, ar jis su kuo nors dar iš mūsų grupės šnekėjo, tarėsi. Prileidau, kad galbūt tarėsi su Yla, bet nē neklausinėjau, nes pasakė, kad tai turi būti paslaptis.

Visi žinojome, kad Kazlowskis žmogžudys. Kodėl jis dabar sugalvojo pasimatyti su Lipniūnu prie kavutės? — po tokio labai ilgo laiko? Kodėl „niekam nesakyti“? Galėjo jis sugalvoti ir užmušti kun. Lipniūną. Ir niekas čia neieškos teisybės, kad ir kunigas, kai bus negyvas. O užmušimo norų Kaziowski galėjo turėti. Stutthofe buvo didelė lenku politinių kalinių masė. Jie visi katalikai. Kai kitos tautybės išpažinčiai daugiau rinkdavosi kun. Ylą, tai lenkai daugiausia prašydavosi kun. Lipniūno. Gal todėl, kad Lipniūnas geriau mokėjo lenkiškai: jis nuolat tobulinosi lenkų kalbą pas mūsų lenkų kalbos žinovus kaip Mackonį, Malinauską. Gal kad žinojo, jog Lipniūnas yra iš Vilniaus. Bet visais atvejais lenkai labiau Lipniūną rinkdavosi, ir tik jam esant užimtam, kreipdavosi į Ylą. Kazlowskis galėjo tikėtis, kad toks artimas, nuolatinis Lipniūno draugavimasis su lenkais davė progą sužinoti apie Kazlowskį viską, ko kiti gal ir nežino. O taip pat Kazlowskis negalėjo užmiršti, kad jis yra kun. Lipniūną primušęs. Nusikratyti tokiu, kuris viską žino ir yra nukentėjęs pats — galėjo būti jo planuose. Ypač dabar, kai karas aiškiai krypsta vokiečių nenaudai, ir visi lenkai kaip žvirbliai pavasarį jau

čirškėjo: „Ješče Polska nezinginelo“. Tad noras nusikratyti tų, kurie per daug apie jį žino — labai galimas.

Žmogžudžiai yra paprastai rafinuoti: užsitikrinti, jog kunigas ateis, galėjo pasakyti: „Aš noriu eiti išpažinties, Ir kaip kunigas net ir negalėtum atsisakyti“, — pridėjau ir tokią versiją. O taip galėjo pasakyti, norėdamas užsitikrinti, kad planas būtų 100%-tinis. Dabar jis kviečia kavutės. Iš tikrųjų, jis kavutės niekad pats negamina, jis turi užtenkamai vergų „draugų“, kurie viską paruošia, sutvarko ir grindis išvalo. Ir paprastai, jei ką nors panašaus daro, tai jau žino visas blokas: „Pan Kaziowski turės balių“. Kita versija: gal Kazlowski nori viešai visiems parodyti ir pasirodyti — „žiūrėkit, koks aš esu geras“ "... Lenkams, jei jie sužinotu apie „Kazlowski - Lipniūno pokylį“, tai jau būtų didelis papiktinimas. Kazlowski markė pakiltų, o kun. Lipniūnu lenkai labai nusiviltų...

švilpukui pertraukus mūsų svarstymus, mačiau, kad aš nesu pajėgus pasakyti „taip“ arba „ne“. Negalėjau pasakyti „neik“, nes galvojau, kad kunigui reikia būti visuose dalykuose, jis nuo žmogaus negali bėgti... Bet, aš negaliu jam sakyti „eik“, tai būtų jo varymas, o jis yra žmogus. Aš jo jėgų negaliu matuoti, o tuo labiau reikalauti. Tuo labiau, jei jis pats manęs klausė, vadinas, svyravo.

Po to jokio pašnekesio jau nebeturėjome. Sekmadieniui artėjant, mačiau vis labiau ir labiau susirūpinusį jo veidą ir mažiau kalbantį, net vengiantį kalbėti". Jutau, kad jis sunkiai svarsto savyje, laukdamas sekmadienio.

Sekmadienį popiet, pamačiau kunigą Lipniūną, einantį Kazlowski barako link. Dabar jau aš pradėjau rūpintis, kažkoks nesmagus jausmas brovėsi į mano mintis. Pamačiau barake susispietusių draugų ratelį. Priėjau. Girdžiu, vienas iš kariškių, trūkčio-damas pečiais, sarkastiškai sako: „Na, ir Lipniūnas susigalvojo su žmogžudžiu baliavoti... neužtenka jam mūsų"... Tas mane dar labiau sunervino. Vadinas, Lipniūnas kalbėjo dar su kuo nors, kuriam paslaptis — tik gandams... Išėjau iš barako. Vaikščiojau ir iš tolo sekiau Kazlowski baraką, stebėjau įėjimą į baraką. Stebėtinai, niekas neįėjo ir neišėjo. Praslinko gal apie porą valandų sekmadienio popiečio, ir man atrodė per ilgai. Jau norėjau eiti kviestis draugus ir žiūrėti, bet pamačiau Lipniūną, išslenkantį iš barako, ranka taisantį akinius, kaip visada po pamokslų arba po ilgesnės paskaitos, ir žingsniuojantį mano link.

Pasitikau. Atrodė labai nuvargęs. Smalsiai užklausiau:

— Tai, kaip?

Nenoriai, bet Lipniūnas atsakė:

— Man įėjus, jis pradėjo verkti. Verkė kaip vaikas ir pasakojo, pasakojo, pasakojo... (Ir Lipniūnas pats susigraudino, ir tęsė Kazlowski žodžius)... — buvau alkanas kaip šuo. Padalinus rytą duonos paikę (taip vadindavome dalinamą duonos riekutę, P.N.), paprašiau tėvo — duok man, tu senas, vis tiek neatlaikysi, o gal aš išliksiu... O tėvas ryte prarijo tą paikę... Aš įsiutau ir tvojau tėvui per galvą, žiūriu — negyvas. Jis verkdamas pasakojosi visokius savo „gražiuosius darbus"... Pagaliau pasakė: „Aš ne-

galiu eiti išpažinties, man Dievas neatleis"...

Ir Lipniūnas jau norėjo nuo manęs nueiti. Bet aš dar paklausiau:

— O ką tu jam pasakei?

— Pasakiau jam, kad aš atleidžiu, o kad Dievas atleistų — melskis... Jis dar labiau pradėjo verkti. Peržegnojau ir išėjau...

Pamačiau, kad Lipniūnas dar labiau pats susijaudino. Paėmiau už rankos, padėjau nueiti į baraką. Jis tiesiai ir įkrito į savo lovą. Tuoju prisistatė ir tas kariškis: „Tai jau pribaliavojai"... Lipniūnas nieko nebesakė. Nusiėmė akinius ir užmerkė akis. Paėmiau tą kariškį už rankos ir pasivedžiau, sakydamas, kad yra įdomesnių dalykų pasišnekučiuoti: „Sakyk, kaip frontas, ar rusai ateis?..." šitie mūsų kariškio žodžiai Lipniūnui tai nebuvo bloga jo valia. Kariškiai paprastai per daug nekalba, o jei užkalbina ką nors sarkastiškai, tai žinok, kad jis reiškia tau draugiškumą. Tą žinojo ir Lipniūnas ir paprastai tik šypsodavosi, bet šį kartą buvo pervargęs.

Susimąsčiau: jei Šventasis žmogžudžiui atleidžia, negi Dievas neatleis..?

Karui liepsnojant, iš Stutthof'o varomų kalinių kolonų eilėse žygiavo ir Kazlowski Pomeranijos laukais. Ir pabėgo jis iš tų varomų kalinių rikiuotės anksčiau negu mes buvome bolševikų išlaisvinti. Pomeranija buvo Kazlowski tėviškė. Bet karui pasibaigus, po pusmečio, bolševikų išvaduotoje Lenkijoje lenkų policija Kazlowski areštavo. Lenkų teismas Kazlowski nuteisė pakarti.

Sniegas, pūgos, alkis ir nuovargis vis lėtino žingsnius išsekusių kalinių, kurie vos pavilko kojas,

bet Lipniūnas dar vilko su savimi ir mišiolėlį ir keletą religinių dalykėlių, kuriuos jis buvo susiorganizavęs dar būdamas stovykloje, ir skaitė juos savo kūno dalimi. Žingsniams nuo nuovargio lėtėjant, kolonų paskutiniąsias, atsilikusias gretas retino SS-manų šūviai. Iš paskutinių jėgų visi spraudėsi į priekines eiles. Lipniūnas vis atsilikdavo. Bandžiau paimti iš jo tą paketuką — jis nedavė. Gal bijojo, kad aš jį išmesiu, kaip balastą.

Jau čia pat šūviai ir suklumpantieji... amžinai... Lipniūnas juos visus savo žvilgsniu lydėjo.

Kun. Lipniūnas norėdavo pritūpti... prie pusgyvio, nušauto... Mes tempdavom jį, neleisdavom.

Mūsų kolona, išvesta iš Stutthof'o, turėjo 800 kalinių. Po trijų dienų liko 300. Stebėtina, daugiausia pasižymėjo moteris SS-manė, pistoletu šaudydama kalinius.

Pasiekėme Pucką. Jis dabar priklauso Lenkijai. Ten palaidojom du Stutthof'o kaceto kalinius: inž. Antaną Sapalą ir šventą kunigą Alfonsą Lipniūną. Pirmą kartą sutikau jį Panevėžyje, būdamas gimnazijos mokinys, paskutinį kartą mačiau Pucke, kur palikau jį amžinai ilsėtis netoli Lietuvos.

Kun. Stasys Yla

Kun. Alf. Lipniūnas Stutthofo koncentracijos stovykloje

Stutthofas, žvejų miestelis, buvo rytiniame Laisvojo Dancigo valstybėlės pakraštyje. Nuo paties Dancigo jį skyrė 33 kilometrai (oro linija), nuo Aistmarių (vokiečių vadinamų Frisches Haff) — trys kilometrai ir tik pusantro — nuo Dancigo įlankos. Važiuodami iš Marienburgo į Stutthofą, mes dar matėme pakelėse valstybinius Dancigo ženklus ir užrašus „Freier Danzigstaat“. Naciai, matyt, nebuvo spėję jų sunaikinti. Taigi, tarp dviejų pasaulinių karų Stutthofas nepriklausė vokiečiams, ir visa ši apylinkė, prasidedanti Nogatės upės atsišakojimu nuo Vyslos, buvo laisva, nors ir užmiršusi savo tolima ir laisva praeitį.

Liūliuojama Baltijos marių ir dievu miško ošimo, ši apylinkė, atrodė, pašvęsta tylai ir ramiam darbui. Ji jau nebepriminė kruvinų lietuviškųjų prūsų sukilimu, vykusių kaip tik čia, pavyslyje. Tai buvo seniai, 13-tame šimtmečiuje, kai lietuvių ir Pomeranijos kunigaikščio Sventopolko remiami,

lietuviškieji prusai septynerius metus (1242—1249) atkakliai grūmėsi su vokiečiais kolonistais, plūstančiais iš Magdeburgo, Brandenburgo, Luebecko.(1)

Atvykus į Stutthofą reikėjo laukti, kad mirties sprendimas bus tuoj vykdomas. Pirmosios dienos tačiau praėjo ramiai. Mus tik išskyrė — kitaip aprenge, lyg atskirą koloną sudarė. Lenkai, dirbusieji politiniame skyriuje, tai išsiaiškino kaip parengimą greitai mirčiai. Jie žinojo, kad jų rezistentai, atgabenti su tuo pačiu kaltinimu, buvo šaudomi arba kariami. Po 2, 3, 4, kitąsyk — 12 ir 14, o balandžio 20 diena, Hitlerio gimtadienio proga, 18 lenkų taip buvo sunaikinti. Prie jų pavardžių mirties sąrašuose buvo pridėtas prierasas: „Auf Befehl wegen Widerstandsbewegung erschossen oder erhaengt“ (pagal įsakymą už rezistencini veikimą sušaudytas arba pakartas). Kito sprendimo lenkai nelaukė ir mums.

Tačiau laikas slinko ir nebuvo matyti ženklų, kad mus šaudytų. Ilgainiui įsitikinta, kad mums sunaikinti pasirinktas kitas kelias. Pagal bendrą mirimų dėsningumą kacete, turėjome savaime išmirti 3—4 mėnesių bėgyje. Po pastarojo „krikšto“ iliuzijų nieks nebeturėjo. Puodžius, Tumėnai, Masaitis jau buvo palaužti. Jurgutis dar laikėsi, bet reikėjo naujo stipresnio smūgio ir jo likimas „savai-me“ būtų buvęs išspręstas. Pečeliūnas, Sruoga, Mackevičius, Budrys, Narakas jau buvo ligoninėje.

Reikėjo ruoštis lėtai mirčiai.

Ego te absolvo...

Kartą, po kokių keturiolikos pirmųjų dienų, mes grįžome nuo Vyslos prieupio asfaltiniu keliu. Lietus pamažu lynojo. Kelio buvo koks pora kilometrų. Kastuvus ant pečių užsimetė, galvas panarinę ėjom ir galvojom, kad ilgiau nebeištersime šiame varge.

Tada kun. Alfonsas Lipniūnas prisigretino prie manęs, patempė už rankovės, kad kiek atsiliktume, ir paprašė išklaudyti jį išpažinties.

Be kryžiaus ženklo, kad sargybiniai nepastebėtų jis pradėjo.

Man virpėjo rankos, suspaudė širdį. Kaip du valkatos, kaip labiausiai paniekinti padarai susitinkame dabar du kunigai šitame iškilmingame išpažinties akte.

Davęs jam išrišimą, paprašiau, kad čia pat ir manęs išklaudytų.

Tai buvo pirmas kunigiškas veiksmas, kurį mudu atlikome. Komunijos nesitikėjom priimti, nes kas gi mums ją galėjo duoti, nebent angelas iš dangaus. (2)

Buvo draugų, kurie sirgo ir jiems grėsė mirtis; mūsų pačių, dirbančiųjų, jėgos buvo labai išsekusios. Štai, viena diena Lipniūnas, pašte kilnodamas maišus, neišlaikė: kažkas trūko nugarkaulyje ar strėnose. Jį surėmė diegliai. Vilkdamas kojas, jis vos-vos pasiekė savo bloką. Kriaučiūnas išbadėjęs svirduliavo, dėl to kai kurie draugai atiduodavo jam rytinės duonos dalį. Ką reiškė tokiais atvejais tavo senumas kacete!

Grįžtant su pilnu vagonėliu, netoli statybos, reikėjo susitikti su Lipniūnu. Jis laikė rankose mažą šluotelę, valė smėliu užneštus mūsų bėgius. Janickis jo pasigailėjo ir pavedė šį lengviausią darbą. Pastebėjęs vagonėlį, jis traukėsi į šalį. Mumis nesidomėjo, nepastebėjo net, kad aš vėl grįžau į darbą. Buvo baugu žiūrėti, kas per dešimt dienų buvo iš jo belikę. Atrodė sudžiūvęs, kaip vaiduoklis, vos vilko kojas. Bandžiau jį prakalbinti. Jis pasižiūrėjo, stengėsi šypsotis, bet tai jam kažkaip nevyko. (3)

Visu draugas

Stutthofa kacete buvo įvairiausių tautybių kalinių. Savo šypseną ir raminantį žodį dalindavo visiems, o susidraugaudavo su tais, kurie buvo artimi jo dvasiai.

Čeku rašytojas Jan Tymelis

Mažiausioj čekų grupėj buvo vienas žmogus, kuris pats kūrė ir domėjosi kitų kūryba. Tai buvo Jan Tymelis (Nr. 14802), kokių 45 metų amžiaus, lėto, ramaus būdo. Jį pažinojo visi senieji kaliniai. Būdavo eini su juo ir, žiūrėk, kas nors jį sveikina arba jis kam nusišypso, taria žodį. Tokie veidai, kaip jo, kacete buvo reti — nei žiaurumo neatšipinti, nei nykumos neužmušti, nei bet kokių asmeniškų nesutarimų nesudrumsti. Jis visada buvo vienodas, mielas, bičiuliškas. Dėl to jį visi mėgo. (4)

Mūsų draugu jis pasidarė nesistengdamas, kažkaip neįjuntamai. Jis ieškojo mumyse ne lietuvių,

o pirmon eilėn žmonių. Netikėtai tokį žmogų jis atrado Kazio Baubos asmenyje, jau kitame skyriuje minėjau apie šią retą, trumpai trukusią judviejų bičiulybę. Baubos jis niekad negalėjo užmiršti, ir apie jį kalbėdamas jaudindavosi. Netekęs Baubos, jį ieškojo pas mus kito tokio ir rado kun. Lipniūno asmenyje. Jiedu — evangelikas ir katalikų kunigas — pasidarė du neatskiriami draugai.

Tymlio nusiteikimai buvo perdėm dvasiniai, jo nedomino nei politika, nei tautybių santykiai, nei kaceto įvykėliai, jis buvo rašytojas pedagogas. Jo kūriniai, kuriuos kartą gavęs iš žmonos mums parodė, buvo jaunimo apysakos ir vaikų poezija. Viena knyga buvo išspausdinta esant jam kacete, galbūt čia parašyta ir slaptu keliu pasiūsta. To jis mums nesipasakojo. Iš viso jis mažai kalbėdavo apie save ir savo kūrybą. Mažai kalbėdavo ir apie savo šeimą, tik karta, atsitiktinai, parodė laišką, kuriame buvo žmonos ir dviejų dukterų, berods abiturienčių, fotografijos. Toks jau buvo jo būdas — niekam savo darbu nesigirti, savo ilgesiu ar vargu nesiskųsti. Tačiau galėjai jausti, kad jis gyvena menu, apie tai noriai kalba ir kitų kalbos klausosi.

Lietuviškas meno pasaulis jam buvo naujas. Valandų valandas jis klausydavosi kalbu apie mūsų rašytojus, dailininkus, teatrą, liaudies meną. Turėdavome jam kai ką ir parodyti, nes vėliau siuntinėliuose gaudavome viena kita leidinį.

Kartą Kazio Baubos atminimui parašė eilėraštį „Za volnost, za navrat“, o kita proga išvertė Bernardo Brazdžionio eilėraštį „Svečiam pasauly“. *Tą* vertimą pasiuntė į Prahą savo geram draugui kon-

servatorijos profesoriui ir kompozitoriui Miroslovui Krejči. Po keleto mėnesių gavo iš jo žinia, kad sukomponavęs gaidas ir perdavęs vienam geriausių chorų, kuris jau keletoje koncertų šią Brazdžionio dainą atlikęs. Tymlis džiaugėsi šiuo laimėjimu ir mes sveikinome jį.

Ketverius metus išvargęs Stutthofe, išsilaisvinęs ir grįžęs į Prahą pas savo šeimą, jis mirė pakirstas dėmėtosios šiltinės. Lipniūnas mirė maždaug tuo pačiu laiku ir ta pačia liga. Jiedu išsiskyrė evakuacijos metu, tačiau susitiko anapus; susitiko ir su Bauba, kuris jiedviem buvo toks artimas.

Neapleisime...

1945 m. sausio 25 d. naktį Stutthofo koncentracijos stovykla evakuojama. 823 kaliniai, stumdomi, mušami (nepaieinantieji šaudomi) varomi toliau nuo artėjančio rusų fronto. Kun. Stasy Yla tai vadina „Mirties procesija“. Toj procesijoje lietuviai kaliniai-įkaitai. Jų tarpe ir kun. A. Lipniūnas. Ir čia jis guodžia kitus. S.P.

„Iš tikro, visi džiaugėsi, kad greičiau iš Stutthofa pasitrauks. Tik Jurgutis jaudinosi. Jo veidas buvo desperatiškas. Gal tai buvo liga, nes jau iš vakaro turėjo karščio, o gal nervingo pasiruošimo ženklai. Lipniūnas ir Noreika stovėjo šalia ir bandė jo nuotaikas prablaivinti.

Jis pasivedėjo Lipniūną į šalį.

— Mano nujautimas blogas, — pasakė. — Šios kelionės aš neišlaikysiu. Jūs jaunesni, gal išeisite gyvi. Dieve, jums padėk! jei žūčiau, pasakykite mano pažįstamiems, bičiuliams ir mokiniams, kad

žuvau kaip atgailaujantis kunigas...

Lipniūnas jį guodė.

— Atlaikėt ne tokius smūgius! Pagaliau išeiname visi kartu. Jei kas būtų, mes Jūsų neapleisime".(5)

Kai kurie kaliniai buvo taip nuvargę, kad nebegalėjo panešti savo menkų kuprinėlių. Kurie turėjo kuo pasisamdyti stipresnį kalinį, duodami cigaretę, duonos riekelę, tie „samdėsi". Kun. Lipniūnas neturėjo iš ko pasisamdyti, nes

„Tai buvo vienos gailestingos jo klaidos, kaip ją draugai vadino, vaisius. Mat, trečioj nakvynės vietoj keletas mūsiškiu buvo apvogti. Šitai patyręs, Lipniūnas atidarė savo kuprinę ir nukentėjusiems išdalino visą savo maistą. Dalinosi su jais ir kiti, bet taip, kad ir jiems dar šis tas liktų. Lipniūnas pasirodė gailestingiausias, ir liko plikas kaip tilvikas".

— Ką pats valgysi! — puolė tada jį adv. Kriaučiūnas ir dr. Kučas.

Lipniūnas šypsojos.

— Manai, visai nevalgęs gyvensi? Aišku, reikės mums tave maitinti.

Lipniūnas pasijuto nejaukiai. Jis tikriausiai taip negalvojo. Iš viso turbūt nieko negalvojo — išdalino ir tiek, kaip jo gyvenime ne kartą yra buvę.(6)

Minėti draugai, iš tikro, turėjo jį visą laiką maitinti. Spyrėsi Alfonsas, nenorėdamas priimti duodamos plutelės. Bet draugai ceremonijų su juo nedarė; kartais tiesiai atkirsdavo: jei nenori, nereikia! Šitai jį nuginkluodavo. Aišku, samdyti dar nešėją, kad šis Lipniūnui pagelbėtų, būtų šiems vyrams per daug. Bet jie, savašias naštas perleidę kitiems, priei-

davo prie Lipniūno ir nors trumpai atlaisvindavo jo pečius nuo tos mažos kuprinėlės. Kartą iš paprasto bičiuliškumo šitai ir man teko padaryti. Galvojau, kad ta kišeninė kuprinėlė vis dėlto per daug jam pečių neturėtų sverti.

— O, o! — ištariau, užsimetęs ant pečių, nes ji anaip tol nebuvo lengvesnė už manąją. — Kasgi čia paties per turtai, tokie svarūs?

— Užrašai, apie 5 kg., viena kita knyga ir mišioms laikyti priemonės...

Tada supratau, kodėl kun. Alfonsas visą laiką ėjo sunkiai, nors ir smulkiu, rodos, lengvu žingsneliu. Jis buvo susigūžęs, galvą panarinęs, visą laiką tik ties savimi žvelgdamas. Jo veidas, ypač po keletos dienų, nebeteko giedros. Jis buvo tik „rimtas", be jokio šypsni. Mat, kas Lipniūną pažinojo, prisimena, kad tik „du" veidu jis mokėjo turėti: besišypsantį ir labai rimtą, atseit, susimąsčiusį arba susirūpinusį.

Kandidatas į vyskupus

Vargiai kas kitas po Jurgučio tiek daug skaitė ir studijavo, kaip Lipniūnas. Kantvilo šaržuose Lipniūnas buvo vaizduojamas sėdintis tarp knygų krūvos, pro kurią vos buvo matomas. Tai buvo taiklus pastebėjimas.

Jį pažinau dar iš kunigų seminarijos, nes kartu joje išbuvome penkerius metus. Dirbome kartu visuomenininkų ir literatų rateliuose ir buvom šiaip geri bičiuliai. Tada jis nedarė nei labai gabaus studento, nei knygos žmogaus įspūdžio. Skaitė jis, tiesa, daugiau nei kiti, tačiau tam, kad prisirinktų

medžiagos paskaitoms, kurias jis vasaromis skaitydavo pavasarininkams ir ateitininkams. Savo prigimtimi jis buvo visuomenininkas ir kalbėtojas. Dėl to buvo didelė naujiena jį matyti dabar prie kitų knygų krūvų. Galvojau, kad studijuodamas Prancūzijos universitetuose kelerius metus, jis tikrai turėjo pasisotinti jomis ir pakankamai praplėsti savo žinią. (Sociologija buvo tiesioginis jo studijų objektas).(7)

Kartais man kildavo abejonė, ar iš tos gausios skaitybos lieka jam kas galvoje, nes greita skaityba — kaip ir smarkus lietus. Pasidomėjau, kokias mintis dėsto Sombartas, kurio veikalą „Vom Menschen“ jis buvo tik ką perskaitęs. Turėjau didžiai nustebti, kaip planingai ir išsamiai jis referavo jo turinį. Kitą kartą per diskusijas iškilo negimusios gyvybės žudymo klausimas. Lipniūnas, remdamasis mūsų žymiuoju moralistu prof. St. Gruodžiu, išdėstė visą tuo klausimu Bažnyčios pažiūrą, griaudamas medikų nurodomas pateisinamąsias indikacijas.

Lipniūnas pasirodė turįs duomenų būti mokslo žmogumi, tinkamu profesorium, nors šiame poste teišbuvo vienerius metus lietuviškoje Vilniaus seminarijoje.

Vieno dalyko negalėjau suprasti, kodėl jis save taip primygtinai spaudžia prie knygų. Jo sveikata vis dėlto buvo labai menka. Kartais jis krisdavo į lovą, uždengdavo paklode galvą ir nesileisdavo į jokias kalbas. Jį kankino migrena, kuri prasiverždavo ypač po labiau įtempto darbo. Juk pakankamai tų mokslų ragavęs; pagaliau dar yra laiko, norint mėgstamas ar reikalingas sritis gilinti. Kam tos ištraukos iš skaitytų knygų, tie pamokslų škiecai?

Nesupratau Lipniūno intencijų ir tuomet, kai jis išsivedęs į kiemą arba atėjęs prie mano lovos imdavo kalbėti įvairiais mūsų bažnytinio gyvenimo praeities ir ateities klausimais, dėl mūsų katalikiškų organizacijų veiklos metodų ir reformos reikalų; mūsų vienuolynų — vyrų ir moterų, jų vaidmens; mūsų seminarijų — jų tobulesnio auklėjimo. Kalbėdavo jis labai atvirai ir konkrečiai. Jo patirtys katalikiškose organizacijose Lietuvoje, jo pastebėjimai Prancūzijoje — viskas sueidavo į sprendimus ir išvadas. Mūsų mintys sutapdavo ir, prisipažinsiu, mane tai džiugino.

Bediskutuojant ateities gyvenimo klausimus, mudviem iškilo ir pastoracijos instituto reikalas. Lipniūnas prašė, kad padaryčiau apmatius. Juos gavęs jis darė savo pastabas bei papildymus, kurių tikslumui ir taiklumui nieko nebuvo galima prikišti. Šitą instituto idėją jis dažnai prisimindavo ir vėliau; ją laikė pirmuoju bažnytinio gyvenimo uždaviniu ateities Lietuvoje

Lipniūnas sieke tobulybės visais frontais- Juto, kad jo rašto stilius nėra išlygintas: bandė rašyti pamokslus ir juos duoti kitiems stilizuoti; pradėjo kurti maldas ir prašė kitų gerinti jų stilių. Net akcentologijoje, kur jam, linkuviui, susidarydavo sunkumų, stengėsi pasitaisyti — mokėsi taisyklingai žodžius kirčiuoti iš dr. Germanto.

Viso šito kažkaip pagreitinto ir pernelyg uolaus kažkam ruošimosi aš tada negalėjau suprasti. Man atrodė Lipniūnas per daug impulsyvus ir jo domėjimosi sritys per daug gausios. Nesupratau ir aną vakarą jo užsakyto pasikalbėjimo su Jurgučiu apie

mūsų vyskupus, jų reiškimąsi prieš tampant ganytojais. Tik vėliau, po jo tragiškos mirties, vienas draugų man pasakė, kad Lipniūnas turėjęs didelį rūpestį. Panevėžio vyskupas norėjęs jį padaryti savo pagelbininku ir buvęs įsakęs pasiruošti. (Su tuo draugu Lipniūnas buvo labai artimas; be kitko jis buvo šio draugo nuodėmklausys). Galimas dalykas, kad areštas sukliudė vysk. Paltarokui įvykdyti savo planą. Tačiau Lipniūnas, matyt, buvo tikras, kad išėjus iš kacetų, sunki vyskupo našta kris ant jo pečių.

Šitai patyrus, man pasidarė suprantama ir kai kas daugiau. Vysk. Paltarokas dažnai rašydavo Lipniūnui laiškus ir siųsdavo jam maisto siuntinius, savo ranka užrašydamas adresą. Ir Lipniūnas tuo anaip tol nesistebėjo, nors toks gestas iš vyskupų pusės mūsų praktikoje buvo nelauktinas. (Tiesa, pora laiškų Lipniūnas gavo iš arkivyskupo Reinio, pastaruoju laiku buvusio jo ordinaro Vilniuje).

Štai kam Lipniūnas ruošėsi: ne akademiniam darbui, bet didelės atsakomybės ir gilaus išsilavinimo reikalaujančioms pareigoms.

1945 m. kovo mėn. pradžioj Pucką (apie 30 kilometru nuo Stutthofu). į kurį buvo atvesti gyvi išlikę lietuviai politiniai kaliniai, užėmė rusų kariuomenė. Lietuviai apsigyveno privačiai įvairiose šeimose. Kunigą Lipniūną priėmė našlė Jankovska, kašubė. Čia, mažame kambarėlyje, kun. Lipniūnas laikydavo šv. Mišias, nes Pucko bažnyčią buvo užėmę rusai.

S.P.

Pirmasis kun. Alf. Lipniūno antkapis Pucko kapinėse, dab. Lenkijoje.

Lipniūnas miršta

Visuomet judrus ir skaidrios dvasios, Lipniūnas, išėjęs į laisvę, nelauktai pasikeitė. Beveik niekur nėjo iš savo kambario, nelankė draugų, nesidomėjo įvykiais mieste. Kai jį aplankydavau, rasdavau skaitantį ar besimeldžiantį. Kalbėjo santūriai, ramiai, su kažkoku susimąstymu. Ateitis domino jį ir dabar, bet jis nebebuvo entuziastas. Bent pašnekėsio tonas

jautėsi nebe tas, kaip pirma. Gal išvargęs, galvojau. Gal netikros laisvės slopinamas. Pagaliau, gal atėjo metas po visų išgyvenimų jam pasikeisti — kaip tik į tai, apie ką pats nekartą kacete buvo užsiminęs. (Jis žadėjo trauktis iš plačiųjų visuomeninių reikalų). Buvo sunku suprasti, kas vyksta jo dvasioje. Mane tik savotiškai stebino ir žavėjo nepaprastas iš gilumos einąs labai santūrus ir ramus jo nuoširdumas. Nuoširdus jis buvo visuomet, bet ne taip, kaip šį kartą. Anksčiau — nuo tų laikų, kai jį pažinojau — jo nuoširdumas atrodė kiek ekzaltuotas. Dabar jis buvo toks natūralus, paprastas, daugiau jaučiamas, nei pastebimas.

Kančios sekmadienį rusai leido žmonėms susirinkti pamaldų į bažnyčia. Buvo saulėta, Šilta diena, Kašubai rinkosi gausiai, visi beveik vasariškai apsirengę. Nuėjo su jais į bažnyčią ir Lipniūnas su vienu švarkeliu. Norėjo trumpai pasimelsti, bet suolus užsėdo kiti ir jis, nebenorėdamas jų trukdyti, liko sėdėti per visas pamaldas. Ėmė jausti šaltį, pradėjo virpėti, bet pamaldų išlaukė iki galo. Parėjęs namo, jautėsi blogai, tačiau gulti nėjo. Vakare, kai jį aplankiau, jau skundėsi galvos skausmu ir bloga savijauta.

Iš ryto, kai atėjau pas jį laikyti mišių, radau jį lovoje. Jis paprašė, kad jam duočiau komuniją. Tai jau buvo blogas ženklas. Jei bent kiek būtų jautęsis geriau, tikriausiai būtų ir pats laikęs.

Tą dieną jis neleido pakviesti gydytojo. Galvojo, kad praeis. Kitą dieną, jo neklausęs, nuėjau į lignonę ir paprašiau Miką Pečeliūną, kad atvestų gyd. Sopronovą, gerą Alfonso bičiulį, taip pat studijavusį Pran-

cūzijoje. Deja, Sopronovas neatėjo — nežinau, ar Pečeliūnas tuo nepasirūpino, ar pats gydytojas buvo taip užimtas. Kitą dieną bandžiau pats gydytoją surasti, bet jis visą laiką buvo rusų užimtas. Vėl prašiau Pečeliūną.(8)

Sopronovas atėjo tik trečiadienio vakarą.

— Dėmelės ant kūno! — pasakė jis. — Greičiau į lignonę!

Nuėjau įspėti Pečeliūną. Jis patikrino palatas: nėra vietos! Pažadėjo surasti tik iš ryto.

Tą vakarą, lyg nujausdamas, Lipniūnas kalbėjo savo šeimininkei:

— Tiek ruošiasi, tiek išvargta, o dabar reikės...

Atėjo su neštuvais Kučas ir Kriaučiūnas. Nugabenome tiesiai į prausyklą. Seselė vienuolė, sena gailestingoji sesuo, parengė vonią. Ji buvo peršalta, ir tas mane kiek neramino. Bet sesuo tvirtino, kad šiltine sergantiems kaip tik tokios reikia. Pats dalyvavau jį prausiant. Mačiau, kaip Lipniūnas virpa, bet žodžio netaria. Jis jau bejėgis: jį reikėjo laikyti ant rankų.

Palatoje, kur jį paguldė, buvo keliolika kalinių. Kai kurie beveik marinami. Kitą rytą nunešiau jam komuniją. Jis vos ją priėmė. Prašėsi visuotinės išpažinties, bet jo gerklė buvo užimta ir aš pasakiau:

— Palaukim, gal pagerės. Juk tau taip sunku dabar kalbėti. — Jis nieko nepasakė.

Kitą rytą seserys sugalvojo padaryti bendrą komuniją visoj palatoj. Prie Lipniūno lovos gražiai parengė staliuką, pasiklausė kitų lignonių, kas norės išpažinties ir komunijos. Atsirado dar pora tokių. Atėjo jos pačios ir dvi jų sanitarės, ir aš iškilmingai

joms ir ligoniams padalinau komuniją.

Tai sužinojo ligoninės direktorius gyd. Zelina. Liepė pašaukti mane ir griežtais žodžiais išpėjo:

— Tu žinai, kad ligoninė rusu kontroliuojama. Praneš kas nors, kad kunigas lankosi, net sakramentus teikia, tu žinai, kas galės įvykti. Ne tik ligoninę gali uždaryti, bet tave ir mane įkiš į kalėjimą. Prašau man daugiau nei kojos į ligoninę nekelti.

Porą dienų nešvankiau. Tačiau, kaip jau darėme kacete, įdaviau Lipniūnui nunešti komuniją per dr. Kučą, o kitą dieną per adv. Kriaučiūną. Kai jie grįžo iš darbo, pasiteiravau, kaip jaučiasi Alfonsas.

— Blogai. Nebekalba. Beveik nieko nevalgo.

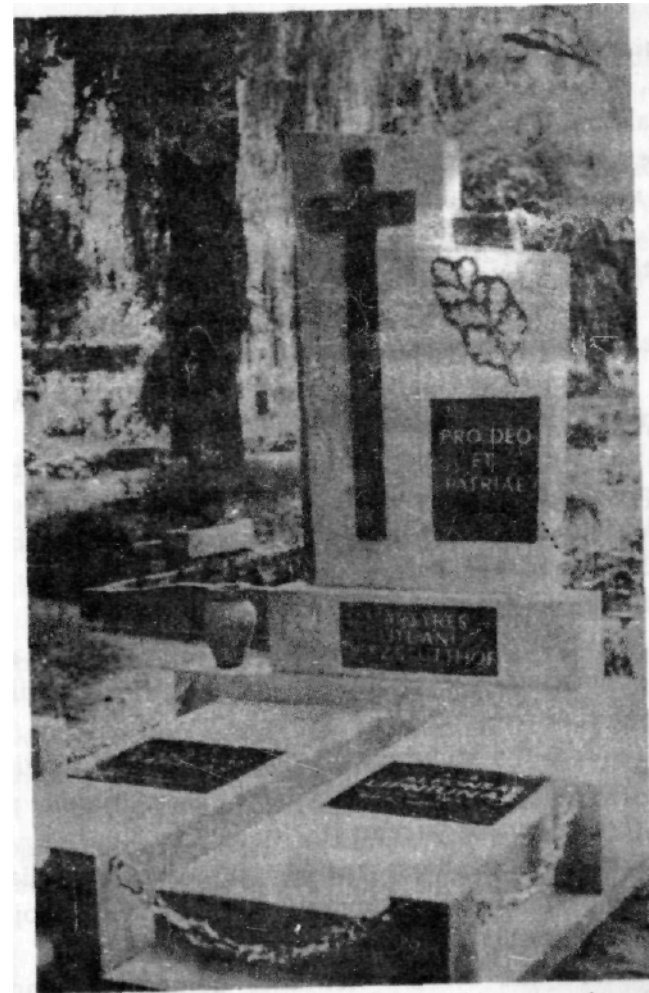
— Ar komuniją priėmė?

— Parodė ranka padėti po pagalviu. Turbūt pats paskui priėmė.

— O kaip gydymas?

— Nuolat būna prie jo ta vienuolė. Rūpes tingumas jos pasigėrėtinas. Bet gydytojų sunku prisišaukti. Zelina geria su rusais, o kai negeria — žiūri tvarkos, o ne ligonių. Sopronovas dažnai bėgioja į komendantūrą ir sunkiai prisišaukiamas. Iš viso blogai su ligonių priežiūra.

Tuo metu pradėjau lankytis į kitą naujai suorganizuotą ligoninę. Čia susipažinau su naujai atvykusiu gydytoju Gajdus. Jis buvo kilęs iš Pamario, bet mediciną baigė Vilniuje. Jis pažinojo nemažą lietuvių, o su vienu, kažkokiu Lukoševičiumi, buvęs net bičiulis.

Kun. Alfonso Lipniūno ir inž. A. Šapalo kapai ir paminklas Pucke, Lenkijoje.

— Mano kilmė lietuviška. Aš žinau, ką reiškia gaidys. Mano protėviai yra kilę iš Lietuvos.

Gajdus leido man kalciumą ir, kiek turėjo laiko, maloniai domėjosi mūsų padėtimi. Priminiau jam vilnietį kunigą Lipniūną, kuris šiuo metu sunkiai serga ir negali prisišaukti gydytojų.

— Gal botumėte malonus jį aplankyti ir apžiūrėti.

— Gerai, aš tą padarysiu, nors anoj ligoninėj man nedera rodytis.

Po keletos valandų, jis atsiuntė į mano butą sanitarę, liepdamas skubiai pas jį ateiti.

— Reikalas pavėluotas. Jis turi ne tik šiltinę, bet ir plaučių uždegimą. Gaila, kad tai nebuvo pastebėta anksčiau ir nieko nedaryta. Prirašiau injekcijų, bet vilčių maža. Tai jums norėjau pranešti, kad ži notumėt, ką turite daryti.

Jis buvo labai susirūpinęs ir reiškė užuojautą. Skubėjau pas Alfonsą. Tarpduryje pasitiko seselė.

— Va, dvi komunikos! — parodė ji man įvyniotas popierėlyje. — Tvarkydama lovą, radau po pagalviu. Jis nebegali nuryti.

Lipniūno veiduose matėsi jau mirties šešėliai. Žvilgis pasimetęs, burna prasižiojus, vos bekvėpuoja, jį dusino tirštai priaugusi materija.

Atkreipiau seselės vienuolės dėmesį. Ji bandė valyti. Kabinosi kaip kaspiniai, bet ištraukti nesi-sekė. Davė švirkštą širdžiai stiprinti ir parodė gyd. Gajdaus potvarkį — kas 20 minučių naujas švirkštas.

Spaudžiu Alfonsui ranką.

— Gal išrišimą? Supranti mane!

Vyzdžiai atsigrėžia į mano pusę. Bando sudėti rankas, bet nebegali. Jo krūtinė dar labiau ima kilnotis.

Duodu išrišimą ir bandau mažą gabalėlį tų pačių komunikų įdėti jam į burną. Jis nebegali nuryti. Duodu šaukštą vandens. Šis su komunikos trupinėliu išsilieja atgal. Alfonso veidas suvirpa. Man rodės — iš skausmo, kad nebegali priimti Švenčiausiojo.

— Alfonsai, — paimu jo ranka, norėdamas raminti.

Jis pasigrėžia, kažką nori pasakyti. Lūpos vos juda, akys įsitempia. Pasilenkiu visai arti — gal išgirsiu, gal suprasiu paskutinį jo žodį. Nieko! Užsikoseja ir užspringsta. Akys užsimerkia, pasipila kaktoje prakaitas.

Valandėlę atsigaua. Vėl žvelgia į mane, bet lūpos nebebando judėti. Tik pakimba blakstienose dvi didelės ašaros ir pamažu nurieda skruostais. Glostau ranką, bandau raminti. Kai tos ašaros pasiekia jo lūpas, akys visai užgęsta.

Tai buvo kovo 28-tos, Didžiojo Trečiadienio, 12-toji valanda. Sudėjau jo rankas ant krūtinės, sunėriau, peržegnojau ir išėjau.

„Aš prisikelsiu...“

Tą dieną vėjas, lyg iš bangų išaugęs, dūko Pucko gatvėmis. Miestas. karta vokiečių apšaudytas iš Vesterplatės, dabar laukė naujos šovinių pylos. Žmonės traukėsi iš pakrantės į miesto gilumą, bėgo

nuo mirties. Tik ligoninėje mirtis tęsė savo darbą — be apšaudymų.

Sunkiais kaip švinas žingsniais išėjau į gatvę. Pasukau į klebonija, ir pasibeldžiau.

— Mirė, — pratariau tarpdury sutiktajam.

— Mirė!.. — palingavo šis galvą.

Tai buvo klebonas. Lipniūną jis mažiau pažino. - Su juo kalbėjosi tik karta, dar prieš ligą. Tada Alfonsas jam, vokiečių kilmės kunigui, buvo tiesiai pasakęs:

— Vokiečių tauta pasirodė neturinti krikščio niškos moralės. Kacetai bus nesugriaunamas įrodymas.

Klebonas bandė aiškintis. Pirmiausia, kodėl jis negalėjęs mūsų priglauti, nors mes jo nekaltinom. Paskui, kodėl vokiečių tauta pasidariusi tokia žiauri; ji nutolusi nuo krikščionybės.

Tas pasikalbėjimas, matyt, padarė jam gilaus įspūdžio. Jis pasidarė mums žymiai malonesnis. Ir Lipniūno sveikata jis domėjosi. Kartą jį net aplankė ligoninėje. Jo mirtis jam buvo nelaukta ir nesmagi, kaip naujas kaltinimas vokiečių tautai.

— Norėtume laidoti poryt, Didįjį Penktadienį, — pasakiau.

— Tarnai bus užimti, nes bažnyčioj iškilmingos pamaldos. Gal šeštadienį?

— Neturim sutanos nei kamžos, o reiktų pašarvoti kaip kunigą.

— Sutaną pats turiu tik vieną. Kamžą ir stulą duosiu.

— Jūs patys teiksitės palydėti į kapus, ar...?

— Darykite patys. Man nepatogu. Pasirūpinkit

leidimą. Laidotuvės mieste draudžiamos. Į kapus ateisiu ir aš.

Skubėjau į magistratą. Valdininkai buvo lenkai, daugumas jų jau paraudonavę. Padėjau jiems ant stalo mirties pažymėjimą iš ligoninės. Jie skaitė, pieštuku pabraukė žodžius „šw. pamięci ksiądz" (šventos atminties kunigas) ir nusišypsojo. Naujoje bolševikinėje santvarkoj tai turėjo atrodyt mažiausiai juokinga.

— Ar galima palaidoti?

— Galit! — atsakė.

— Bažnytiškai, iškilmingai?

Jie patys nežinojo, ar gali tai leisti. Kažkur skambino, aiškinosi, ilgai delėsė, pagaliau atsakė: Negalima!

Miesto savivaldybė pati laidojo mirusius kalinius. Atvažiuodavo, sumesdavo lavonus į vežimą, nuveždavo į bendras kapines ir užkasdavo vienoj duobėj — be karstų, be kryžiaus, be kunigo. Kai grįžau į ligoninę, Lipniūnas jau buvo perneštas į koplytėlę, dabar paverstą lavonine. Keletas mirusiųjų buvo pamesti ant grindų ir laukė miesto vežimo. Kad nepaimtų ir Lipniūno, jis buvo paguldintas ant suolo, uždengtas paklode ir padėtas lapas su užrašu: „Neliesti!" Atidengiau paklodę. Alfonsas, kad ir be gyvybės, šypsojos lyg sapnuodamas amžino grožio sapną. Jis vėl buvo toks, kaip prieš ligą. Atsisėdau šalia jo. Valandėlę buvo gera į jį žiūrėti. Atrodė nemiręs. O gal buvau apsipratęs su mirtimi ir jau nebejaučiau skirtumo.

Vakarop, dar kartą užėjęs aplankyti, pastebėjau, kad ir seselė vienuolė sėdi prie jo ir žiūri į

veidą, ji slaugė jį, o dabar nuskuto, nuprausė, surado jam kunigiška apikaklę, kryželį, net gėlių puokštę. Gal jautė, kad ši artimybė greit pasidarys amžina, nes ir ji, susirgusi šiltine, po keleto dienų pasekė Lipniūną. Kas kartą su juo susidraugavo, tam sunku besiskirti.

Pasitaręs su draugais, nuskubėjau pas Baumanio šeimnininką užsakyti karsto. Senukas raukėsi, nes Vesterplatės šūviai parūpino jam porą skubių užsakyimų. Pasiūliau didesnę sumą pinigų. Pagaliau Baumanis pažadėjo jam padėti, nes jis buvo pratinęsis staliaus darbams.

Užėjęs pas Jankowską, pasiemiau Alfonso užrašus, parsinešiau į namus, ėmiau sklaidyti. Kortelės ir kortelės — ištraukos iš knygų, metmenys konferencijoms, paskaitoms. Raštas tiesus, lygus, erdvus, kaip jo dvasia. Rodos, dar ir rašalas nenudžiūvęs... Vienas lapelis pabrauktas raudonu pieštuku: „Mirti nebijau, tik norėčiau dar būti naudingas tėvynei (Arminas-Trupinėlis)". Iš lietuviško laikraščio, atsiradusio per siuntinėlius, iškirptas straipsnis: „Ar sunku mirti?" Beveik kiekviena eilutė jo ranka pabraukta; kai kurios vietos — net dviem brūkšniais. Ypač ryškiai apibrėžta išvada: „Mirtis nesunki; gyvybė gęsta pamažu, mažėjant jautrumui, silpstant sąmonei". Jei ne tos dvi ašaros, ne tas užspaustas kvėpavimas, manytum, kad ir jo mirtis nebuvo sunki. Atrandu ir prieš metus paruoštą jo pamokslą (kaip tik Did. Penktadieniui). Skaitau: „*Aš kenčiu ir mirštu. Betgi aš prisikelsiu. Be mirties nėra prisikėlimo. Ir mes visi, ir tauta, kuri kenčia ir apmirusi, kelsis kaip pergaletoja*“..

— Geresnio pamokslo tavo, Alfonsai, laidotu-vėms aš nepasakysiu, — galvojau. — Kalbėk apie prisikėlimą pats, nes jau turi teisę apie tai kalbėti. Aš jos dar neturiu... Ir visiems bus maloniau išgirsti tave kalbantį paskutinį kartą — iš karsto, su kamža ir stula, kaip šv. Jono bažnyčioj Vilniuje.

Buvo dar vienas rūpestis. Pasakiau jį Tribulliams, ir jie mane pasiuntė pas pažįstamą lenką milicininką. Jis turėjo foto aparatą ir kaip valdininkas galėjo juo naudotis. Pažadėjo patarnauti, jei milicijos viršininkas leis. Jis patarė man pačiam į jį kreiptis.

Nuėjau į įstaigą. Viršininkas buvo neprisišaukiamas. Buvo tikra rugiapjūtė: kratos, areštai, pasi-slėpėlių gaudymas. Iš kelinto karto pavyko prie jo priėti. Piktas, įtaringas jo žvilgsnis permetė mane nuo galvos iki kojų. Paprašė parodyt dokumentus. Kai paaiškėjo, kad esu lietuvis, atsileido.

— Iš savo pusės leidžiu. Turit atsiklausti dar rusų komendanto.

— Eiti ar neiti, — svarsčiau. Kartą jo rankose buvus, nebesinorėjo. Ko gera, vėl susidomės mumis.

Milicijos valdininkas siūlė nueiti. Esąs jau kitas, neblogas vyras.

Nuėjom abu. Dideliame salone, už valgiais apkrauto stalo, jis sėdėjo ir kalbėjosi su lenkų kari-ninku.

— Koks reikalas? — paklausė lenkas.

Mano palydovas kalbėjo už mane.

— Kunigas? Iš kaceto? Miręs? — Galima!

Dėl visko jis dar pasitikrino pas komendantą.

— Chorošo! — pamojo šis ranka, visai nekreipdamas dėmesio į mus.

Paskutine dieną žinia pasiekė žmones, kad laidojamas kunigas. Jie ėmė rinktis į ligoninės kiemą. Kai kurie laikė rankose gėles; buvo ir du paruošti vainikai. Vienas vyras laikė rankose kryžių ir du vaikai su baltomis kamželėmis stovėjo šalia. Lipniūnas buvo pašarvotas koplytėlės prieangyje, jau karste, apsuptas žibančių žvakių ir gėlių. Milicininkas panoro jį nufotografuoti kartu su manim.

Su malda atsisveikinom, uždengėm karstą ir šeši mūsiškiai paėmė jį ant savo pečių. Saldi draugo našta, ir jie pasiryžo nunešti ją iki naujųjų kapinių — Baltijos pakrantėj.

Kukli procesija išsitiesė gatvėmis. Kryžius buvo nuleistas, vėliavos suvyniotos, kunigas be kamžos, tik du baltai apsirengę tarniukai šalia jo, rodė, kad tai kažkas panašu į bažnytinių laidojimą.

Raudonarmiečiai, praeidami, vieni buvo su kepurėmis, kiti jas nusiėmė.

Kapinėse pakilo kryžius ir vėliavos. Atsirado ir klebonas. Mudu pradėjom giesmę: „Į rojų tenuveda tave angelai“. Nuskambėjo trumpi paskutiniai Lipniūno žodžiai apie prisikėlimą. Milicininkas darė paskutines nuotraukas. Dešimt mūsiškių užtraukė „Marija, Marija“...

Žerdami žemes ant karsto, mes pasižadėjom dar sugrižti ir paimti jį į tėvynę. Jo kapą nutarėm sutvirtinti betonu, ir tai padarėm. Jankowska sutiko jo kapą globoti.

— Kiekvieną kartą, kai vakarop nueinu pas Alfonsą, randu jauną mergaitę ir senyvą ponią besi-

meldžiančias ir gėlių atnešusias, — pasakė po keletos dienų Mackonis.

Vakarais, kai susirinkdavom, mums vis atrodė, kad kažko trūksta. Ir tada sakydavom:

— Nėr mūsų Alfos!

Be jo buvo neįsivaizduojama mūsų draugystė. Jis visada buvo mūsų akyse, mūsų širdyse. Tiesus, ištikimas, nuoširdus. Ateini pas jį, gali viską pasakyti, net apie jį patį. Niekad jis neišsižeis, niekad paslapčių kitiems nepasakys. Jam nebuvo priešų, o draugas — kiekvienas.

„Žmonės ir žvėrys“

1951.

K. Bradūnienė

Susitikimai Vilniuje ir Pucke

Karo meto Vilnius rūpesčių turėjo daug. Viena centrinių figūrų, pas kurių susibėgdavo visi reikalai, nuo rezistencinių problemų iki konkrečios paramos ar patarimo, buvo kun.- Alfonsas Lipniūnas. Jis norėdavo padėti visiems, ir vis su negėstančia šypsena veide.

Prisimenu vieną vokiečių okupacijos metais Vasario 16-tąją. Maisto trūkumas mieste didelis. O pas kun. Alfonsą kaip iš dangaus iškrito dideli maisto išteklių: šviežia skerdiena, riebalai, žirnių maišai. Pasitelkus studentus, buvo ruošiami paketai ir, per juos tautinėm spalvom, nešiojami reikalingiausiems. Aš su Regina G. tokia dovaną šniokšdamas tempėm prof. V. Sezemanui. Duris atidarė pats profesorius. Pasveikinom šventės proga. Padėkojęs jau siekė pinigines aukas, bet mes parodėm prie kojų pūpsantį jam skirtą siuntinį. Pas juos turis kambarį stud. Stasys Janavičius vėliau man pasakojo, kiek daug malonaus nustebimo ir džiaugsmo buvo profesoriaus šeimoje, gavus tą dovaną.

Sutinku kartą kun. Lipniūną, skutantį Didžiaja

Kun. Alfonso Lipniūno ir inž. A. Šapalo kapai ir paminklinis antkapis Pucke, Lenkijoje. Prie jų šių atsiminimų autorė K. Bradūnienė.

gatve. Pasisveikinam, ir sako:

— Plyšta galva, maunu į kalnelius atsipūsti. Negaliu aprėpti visų bėdų. Va, neseniai buvo vargšė moterėlė. Jai skauda dantį, o aš turiu pagydyti. Ir daryk ką nedaręs!

Gydyt negydė, bet, tikriausiai, ištraukė iš kišenės kiek turėjo pinigų ir nusiuntė ją pas daktarą. Taip nuo danties iki giliausių problemų narpliojimų pas ją durys būdavo atviros visiems.

Malonu man prisiminti, kad per mudviejų su Kazimieru sužieduotuves 1943 m. kovo 4 d., per šv. Kazimierą, jis atlaikė šv. Mišias Aušros Vartuose. Sakėsi norėsiąs ir sutuokti, bet kovo 17 d. sukrėtė Vilnių žinia — kun. Lipniūnas gestapo suimtas.

Ir štai po daugelio metų jau iš Čikagos atsiduriu šiaurinėj Lenkijoje lankyti ten karo nublokštų savo artimųjų. Įmanoma pasiekti ir Pucką, kur palaidotas kun. Lipniūnas. Taip ir traukia ten padėti gėlę ir nusilenkti taip brangiam kapui. Važiuojame per Pomeranijos miškus ir kalvas, taip primenančias Vilniaus apylinkes, kol peizažą pakeičia smiltyje skurdžios pušelės ir krūmokšniai, nes leidžiamės žemyn, lygumon — Baltijos pajūrin.

Įvažiuojame Puckan. Mažas miesteliūkštis ant Baltijos kranto. O kur ieškoti kapo, nežinome. Einame į pirmas pasitaikiusias kapines, bet jos senos ir apleistos. Nutariam, kad ne čia. Privažiuojam kitas, didžiules ir aptvertas. Sutiktas žmogus nuveda prie bendro paminklo Stutthofe žuvusiems. Ne, ne to mums reikia. Pagaliau vieną kapą ravinti moterėlė mums pasako, kad žinanti, kur „ksiądz“, palaidotas. Ir tikrai — atsiduriam prie tikslo.

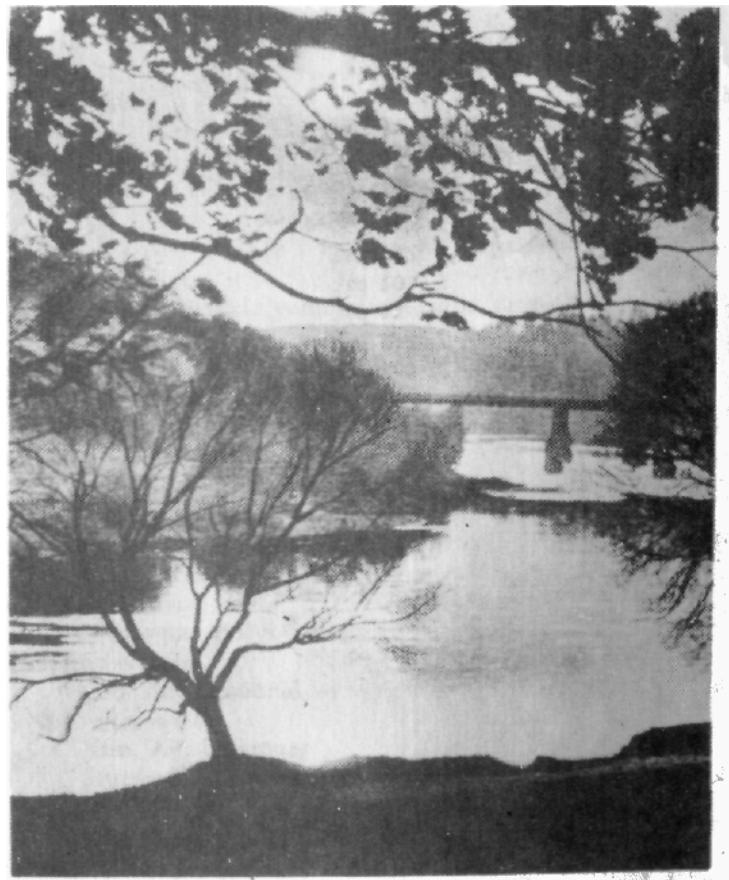
Beveik kapinių centre gražus paminklas su iškaltais žodžiais: PRO DEO ET PATRIA ir žemiau lentelė su paaiškinimu — MARTYRES LITUANI de KZ STUTTHOF. Tai čia ilsisi tie, kuriems šie žodžiai skirti: kun. Alfonsas Lipniūnas ir inž. A. šapalas. Paminklas atsirado jų vargo brolių, gyvų išlikusių iš Stutthofa pragaro, o daugiausia kun. Stasio Ylos ir inž. Pilypo Naručio rūpesčiu. Matau, kad ir dabar šiam užkampy jie nėra pamiršti, nes prie paminklo vazose dar styro padžiūvusių rūtų puokštės. Pasiškolinus nuo tos pačios, kapą nurodžiusios, moterėlės kibirą su vandeniu ir šepetį, nuvaliau užkritisias paminklą dulkes, pakeičiau gėles ir rymojau kapų tyloje, kuri visose kapinėse vienoda.

O pro medžių tarpą buvo matyti Baltija. Diena buvo rami, ir lengvai pliuškendamos bangelės, rodos, kalbėjo: Jūs ilsitės prie Tėvynės vartų.

1985 m.

Ona Mikulskienė, Čiurlionio ansamblio kanklininkių vadovė, sužinojusi, kad yra spausdinamas leidinys apie kun. Alfonsą Lipniūną, pranešė, kad kun. Alf. Lipniūnas buvo Čiurlionio ansamblio Garbės narys.

S.P.

Vaitoja drėgnas vakaras ant mano rankų.
Keliu sunkias akis į tolumas pro langą.
Atsimenu tave — ir visos mintys klysta
šešėlių grauduly į šviesią viešpatystę.

TURINYS

Išnašos

1. 14 **psl.**
2. 90 **psl.**
3. 111 **psl.**
4. 284 **psl.**
5. 402 **psl.**
6. 414 **psl.**
7. 246 **psl.**
8. 492 **psl.**

1951 m.

Stasys Yla „Žvėrys ir žmonės“

Skaitmeninį knygos variantą sukūrė
Paulius Jankevičius

www.lipniunas.com

Išvadinis žodis	1
Jonas Gutauskas	
Neišreiškiamasis	9
St. Y. ir J.G. L.E.	
Kun. Alfonso Lipniūno biografinės žinios	11
Julius Kakarieka	
Kun. A. Lipniūnas Vilniuje	16
Elena Tumienė	
Kun. Lipniūno malda šv. Jone	34
Kazys Bradūnas	
Literatūriniai sąlyčiai su kun. Alf. Lipniūnu	35
Elena Tumienė	
Kunigo Lipniūno pamokslas Aušros Vartuose	40
Antanas Mišelis	
Susitikimas su kun. Alfonsu Lipniūnu Vilniuje.....	41
Rimvydas Sidrys, M.D.	
Vienintelis sutiktas šventasis	43
Stasė Šakėnaitė	
Lietuvos šventųjų paviljonas	45
Stasė Vanagaitė-Petersonienė	
Prisikėlimo nešėjas — kun. Alfonsas Lipniūnas	46
Dr. Vanda Sruogienė	
47 lietuviai įkaitai	
(Iš knygos „Balys Sruoga mūsų atsiminimuose“)..	65
Pilypas Narutis	
Kun. Alf. Lipniūnas — Šventasis	67
Kun. Stasys Yla	
Kun. Alf. Lipniūnas	
Stutthofo koncentracijos stovykloje	86
Kaz. Bradūnienė	
Susitikimai Vilniuje ir Pucke	110
Ona Mikulskienė	
Žinia.....	113
Venancijus Ališas	
Atsimenu Tave.....	114
Išnašos	117
Turinys	119